



Høgskulen på Vestlandet

Masteroppgave

MARA590-0-2024-VÅR-FLOW assign

Predefinert informasjon

Startdato: 01-05-2024 09:00 CEST
Sluttdato: 15-05-2024 14:00 CEST
Eksamensform: Masteroppgave
Termin: 2024 VÅR
Vurderingsform: Norsk 6-trinns skala (A-F)
Flowkode: 203 MARA590 1 O 2024 VÅR
Intern sensor: (Anonymisert)

Deltaker

Kandidatnr.: 102

Informasjon fra deltaker

Antall ord *: 22989

Egenerklæring *: Ja

Jeg bekrefter at jeg har Ja registrert oppgavetittelen på norsk og engelsk i StudentWeb og vet at denne vil stå på vitnemålet mitt *:

Jeg godkjenner avtalen om publisering av masteroppgaven min *

Ja

Er masteroppgaven skrevet som del av et større forskningsprosjekt ved

Nei

Er masteroppgaven skrevet ved bedrift/virksomhet i næringsliv eller of

Nei



Høgskulen
på Vestlandet

MASTEROPPGAVE

«Det er jo hele tiden balansen»

En kvalitativ studie av hva systemisk praksis innebærer for familierapeuter i en barnevernkontekst

“It’s all about the balance”

A qualitative study of what systemic practice entails for family therapists in a child welfare context.

Vibeke Lunde Steinstø

Kandidatnummer 102

Høgskulen på Vestlandet

Master i familierapi og relasjonelt arbeid

Institutt for Velferd og deltaking

Fakultet for Helse og sosialfag

15. mai 2024

Jeg bekrefter at arbeidet er selvstendig utarbeidet, og at referanser/kildehenvisninger til alle

kilder som er brukt i arbeidet er oppgitt, jf. Forskrift om studium og eksamen ved Høgskulen på Vestlandet, § 12-1.

Sammendrag

Denne masteroppgaven handler om hva det innebærer for familieterapeuter å utøve systemisk praksis i sin arbeidskontekst. Studien er kvalitativ og basert på intervjuer med fem familieterapeuter i ulike roller i barnevernet, og fra tre ulike byer i Norge. Deltakerne jobber i barnevernvakt, tiltaksavdeling og med akuttarbeid med familier. Problemstillingen er som følger:

Hva innebærer systemisk praksis for familieterapeuter i deres arbeidskontekst?

Jeg har vært inspirert av refleksiv tematisk analyse i mitt analytiske arbeid med datamaterialet. Studien har et fenomenologisk-hermeneutisk utgangspunkt, med utgangspunkt i intervjupersonenes opplevelse av fenomenet og mine tolkninger av dette. Jeg har med bakgrunn i dette kommet frem til følgende resultater som belyser problemstillingen: 1) Systemisk praksis i familieterapeutens arbeidskontekst innebærer å bruke systemisk praksis som et overordnet rammeverk, 2) systemisk praksis innebærer å være en del av et fellesskap og 3) systemisk praksis innebærer at den utøves i en arbeidskontekst som anerkjenner og legger til rette for dette.

Resultatene kan gi en pekepinn mot hva systemisk praksis innebærer for intervjupersonene og hva de opplever som viktig for utøvelsen. Intervjupersonene trakk alle frem systemisk praksis som en holdning eller et rammeverk de kan ha med seg inn i det relasjonelle arbeidet. Systemisk praksis kan oppleves mer og mindre relevant i ulike situasjoner i deres arbeidskontekst, men alle fremhever at de er blitt mer opptatt av å se helheten i situasjonen. I studien settes dette i sammenheng med ikke-vitende posisjon, posisjonering og makt. For flere var et faglig fellesskap en viktig del av den systemiske praksisen. Ved å drøfte, reflektere og få nye perspektiver fra andre, opplevde flere at dette kunne bidra til både personlig og faglig utvikling. Et positivt faglig fellesskap oppleves også som inspirerende og motiverende for mange. Anerkjennelse av og tilrettelegging for systemisk praksis i arbeidshverdagen, har betydning for om familieterapeutene opplever den systemiske praksisen som et nyttig bidrag inn i praksisen på arbeidsstedet.

Nøkkelord: Familieterapeuter, systemisk praksis, barnevern

Abstract

This master's thesis delves into the implications of systemic practice for family therapists within their professional context. The study is qualitative and based on interviews with five family therapists holding various roles in child welfare, spanning three different cities in Norway. Participants work in child welfare emergency services, family-intervention, and engage in acute work with families. The research question guiding the study is:

What does systemic practice entail for family therapists within their professional context?

The analytical work with the data material is conducted with inspiration from reflexive thematic analysis. The study adopts a phenomenological-hermeneutic approach, focusing on the interviewees' experiences of the phenomenon and the author's interpretations thereof.

Based on this, the following results are identified, shedding light on the research question: 1) Systemic practice in the family therapist's professional context involves utilizing systemic practice as an overarching framework, 2) Systemic practice entails being part of a community, 3) Systemic practice involves its execution within a work environment that recognizes and facilitates it.

The results can provide an indication of what systemic practice entails for the interviewees and what they perceive as important for its execution. All interviewees highlighted systemic practice as an attitude or framework they can bring into relational work. Systemic practice may be perceived as more or less relevant in different situations in their work context, but all emphasize that they have become more focused on seeing the whole picture. In the study, this is related to the position of not-knowing, positioning, and power. For several, a professional community was an important part of systemic practice. By discussing, reflecting, and get new perspectives from others, several found that this could contribute to both personal and professional development. A positive professional community is also experienced as inspiring and motivating for many. Recognition of and facilitation for systemic practice in everyday work life are important factors in whether family therapists perceive systemic practice as a useful contribution to their practice in the workplace.

Keywords: Family therapists, systemic practice, child welfare

Forord

Det var med en viss ærefrykt jeg begynte med masteren. Det har vært en utrolig reise med høye fjell og dype daler, og jeg har lært så mye! Og når jeg nå er i mål, er det fordi jeg har så utrolig mange fine folk rundt meg.

Angunn, min kloke veileder, tusen takk for alle tilbakemeldinger og støtte underveis. Du har vært på tilbudssiden hele tiden og har vært utrolig rask med tilbakemeldinger!

Tusen takk til arbeidsstedet mitt for at jeg har fått lov å ta denne masteren. Og takk til dere på jobb som i en periode nå har holdt ut med en til tider distansert og enda mer distré leder enn ellers.

Tusen takk til dere 6 dyktige familieterapeuter som villig stilte opp og brukte tiden deres til å gi meg nyttig innsikt – denne oppgaven hadde ikke blitt til uten dere!

Tusen takk til alle i familien som har stilt opp på mange måter. Mamma og pappa – dere innvilget meg en studieuke hos dere med alt inkludert, og visste ikke hva godt dere skulle gjøre. Det reddet nok innspurten av oppgaveskrivingen! Svigers, dere har stilt opp med barnepass og middager. Det setter vi stor pris på!

Min gode medstudent Janne, vi har fulgt hverandre i oppturer og nedturer i hele prosessen. Du har gitt meg kloke innspill og vi har hatt noen gode studiedager sammen. Nå skal det bli godt å komme seg ut igjen!

Og takk til alle gode venner som har heiet, støttet og stilt opp!

Oscar, Mina og Erling – dere har vært så tålmodige. Nå gleder jeg meg til vanlige dager med den beste gjengen igjen.

Jon Eirik – du er en bauta! Du har tatt deg av absolutt alt en god stund nå. Du har støttet meg og heiet på meg hele tiden, og bidratt med teknisk hjelp der jeg hadde mine begrensninger. Du er den beste!

Mens jeg skriver skinner sola ute og sommeren er rett rundt hjørnet – nå gleder jeg meg til tid sammen med familie og venner!

Vibeke Lunde Steinstø

Stavanger, 14.05.24

Innhold

Sammendrag	i
Abstract	iii
Forord	iv
Innhold	v
1 Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn for valg av tema	1
1.2 Problemstilling	2
1.3 Hvorfor er dette relevant og nyttig	3
1.4 Begrepsavklaring.....	3
1.5 Studiens oppbygning	4
2 Teori	5
2.1 Barneverntjenestens organisering.....	5
2.1.1 Barneverntjenesten	5
2.1.2 Barnevernvakten.....	6
2.2 Sosialkonstruksjonisme	6
2.3 Makt og diskurs	8
2.3.1 Posisjonering	9
2.3.2 Anerkjennelse.....	10
2.4 Systemteori.....	10
2.4.1 Familiesystemteori	11
2.5 Systemisk praksis	12
2.5.1 Ikke-vitende posisjon.....	15
2.5.2 Kommunikasjonsteori i et systemperspektiv	16
2.5.3 Relasjonelt arbeid.....	17
2.6 Litteratursøk	18
2.7 Tidligere forskning.....	19
3 Metodologi	22
3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted.....	22
3.1.1 Fenomenologi.....	22
3.1.2 Hermeneutikk	23
3.2 Kvalitativ metode	23
3.2.1 Utvalg av intervjupersoner	24
3.2.2 Styrker og svakheter med utvalget	24
3.2.3 Intervju	25
3.2.4 Transkripsjon.....	27
3.2.5 Refleksivitet.....	27

3.2.6 Validitet og relevans.....	28
3.2.7 Forskningsetikk	29
3.3 Refleksiv tematisk analyse	29
3.3.1 Gjøre seg kjent med innholdet i datamaterialet	30
3.3.2 Koding	30
3.3.3 Generere tema.....	31
3.3.4 Utvikling og gjennomgang av temaene.....	31
3.3.5 Finpussing, definere og gi navn til temaene	31
3.3.6 Skrivefasen	32
3.4 Presentasjon av intervjupersonene	32
4 Resultater og drøfting.....	34
4.1 Systemisk praksis i familieterapeutenes arbeidskontekst innebærer å bruke systemisk praksis som et overordnet rammeverk og holdning.....	35
4.1.1 Ikke-vitende posisjon er ikke uvitenhet.....	35
4.1.2 Posisjonering i systemisk praksis	41
4.1.3 Makt og utøvelse av systemisk praksis	44
4.2 Systemisk praksis innebærer å være en del av et faglig fellesskap	47
4.2.1 Faglig fellesskap på arbeidsplassen.....	47
4.2.2 Faglig fellesskap utenfor arbeidsplassen	50
4.3 Systemisk praksis innebærer at den utøves i en arbeidskontekst som anerkjenner og legger til rette for dette	52
4.3.1 Anerkjennelse av systemisk praksis som relevant på arbeidsplassen.....	52
4.3.2 Å legge til rette for systemisk praksis	55
5 Oppsummering	58
5.1 Mulige svakheter ved studien	59
5.2 Implikasjoner for praksis.....	59
5.3 Implikasjoner for videre forskning.....	59
Litteraturliste	61

1 Innledning

“Hva var det godt for» er tittelen på de Flon og Jensen (2015) sin kartlegging av tidligere studenters erfaringer med familierapeutstudiet. Hva oppleves egentlig den systemiske tilnærmingen «godt for», i familierapeutenes arbeidshverdag? Den systemiske tilnærmingen er en sentral del av familierapeutstudiet, og noe de fleste familierapeuter har med seg i sitt relasjonelle arbeid. I studien har jeg intervjuet familierapeuter som jobber med oppfølging av familier i barnevernet.

Systemisk terapi eller praksis har blitt definert på flere ulike måter (Lorås et al., 2017). Å skulle gi en kortfattet forklaring på hva systemisk praksis er, vil for mange være en utfordring. Musikk er noe de fleste har et forhold til, og jeg ser noen paralleller mellom musikk og den systemiske tilnærmingen. Slik som musikk, vil systemisk praksis kunne berøre på ulike måter. Utøver, sjanger, tempo, rytme og kontekst vil alle være med å gi mening til hvordan ordene blir oppfattet. Meningen blir konstruert i et fellesskap, men vil oppleves ulik. Og som i musikalsk formidling, vil ferdighetene i systemisk praksis påvirkes av motivasjon, innlevelse, kunnskap, tilbakemeldinger og øving. I noen yrker vil den systemiske tilnærmingen møte ekspert-rollen, blant annet i barnevernet. Barnevernet har blitt kritisert for å ikke bruke forskningsbasert kunnskap i sitt arbeid. Bruken av standardiserte program har derfor blitt økende i barnevernets arbeid (Sletten, 2020). Østby et al. (2023) viser til at det kan se ut som det har vært en dreining fra en ekspert-rolle i barnevernet til en mer refleksiv rolle med en skepsis mot å gi råd. Skilbred og Havnen (2017) påpeker at flere foreldre ønsker mer råd, og at utfordringen blir å finne balansen mellom refleksjoner og råd. Samtidig fins det relativt få studier som undersøker effekten av eller erfaringer med systemiske tilnærminger og tiltak i arbeidet med familier i familievernet og lignende kontekster (Langøien et al. 2022). Jeg ønsker med denne studien å få et innblikk i familierapeutenes erfaringer med systemisk praksis i en normativ arbeidskontekst.

1.1 Bakgrunn for valg av tema

Denne oppgaven springer ut av mine egne erfaringer som nyutdannet familierapeut for over ti år siden. Det var ikke lagt noen føringer eller særlige forventninger til hvordan videreutdanningen skulle anvendes i praksis, og jeg var den eneste på arbeidsplassen med denne videreutdanningen. For meg var dette på godt og vondt: jeg fikk friheten til å bruke det

jeg hadde lært på mine egne måter, men samtidig var de systemiske ideene og grunnforståelsen noe jeg kunne ønske flere på arbeidsplassen delte med meg. En rapport Statistisk Sentralbyrå gjorde i 2020 viser at videreutdanning i familierapi er den nest mest populære videreutdanningen blant barnevernspedagoger i barnevernet (Hjemås et al., s. 40). Det er med andre ord et populært studium. Flere ganger har jeg hørt ulike oppfatninger og meninger om hva systemisk praksis er, og til og med familierapeuter kan ha utfordringer med å gi en kortfattet forståelse av begrepet. Dessuten blir systemisk praksis brukt i mange ulike arbeidskontekster. Selv har jeg opplevd å bli «formet» etter stedene jeg har jobbet. Jeg har i hovedsak jobbet på arbeidsteder hvor ingen andre kolleger har familierapiutdanning, og i den forbindelse har jeg reflektert over betydningen det kan ha hatt for meg og min praksis. Jeg har derfor blitt nysgjerrig på hva andre familierapeuters opplevelse av dette kan være. Mitt utgangspunkt for valg av tema og problemstilling er farget av egne erfaringer og forforståelse. Dette har både skapt nysgjerrighet og engasjementet for temaet, og jeg ville kanskje ikke valgt dette temaet uten mine egne opplevelser og erfaringer. Samtidig kan dette være med å farge det jeg ser etter og det jeg finner i analysen, og det er derfor noe jeg må være bevisst i hele prosessen med studien.

1.2 Problemstilling

Problemstillinger i forskning skal rette søkelyset mot ting som kan være interessant og vesentlig i samfunnslivet, og vil legge føringer for hensiktsmessige tilnærminger i studien (Grønmo, 2020, s. 74). Problemstillingen er en avgrensning av det jeg ønsker å forske på. Den skal fungere som en rettesnor for hvordan studien gjennomføres, og for hvordan hele studien legges opp (Grønmo, 2020, s. 89). Problemstillingen bør ikke bli for vid, men må samtidig romme det jeg ønsker å forske på. Jeg har hatt som ønske å belyse hvordan familierapeuter opplever bruken av systemisk praksis i sin arbeidskontekst. Jeg har derfor kommet frem til følgende problemstilling:

Hva innebærer systemisk praksis for familierapeuter i deres arbeidskontekst?

Jeg har begrenset studien til å omfatte familierapeuter som jobber under lov om barneverntjenester, slik at intervjupersonene jobber under de samme juridiske og ytre rammene. Til å svare på problemstillingen er jeg inspirert av et hermeneutisk-fenomenologisk perspektiv, der intervjupersonenes opplevelser og erfaringer danner grunnlaget for mine

tolkninger. Resultatene og analysen i oppgaven vil være et resultat av min (for)forståelse og mine tolkninger.

1.3 Hvorfor er dette relevant og nyttig

I familieterapistudiet får vi presentert ulike perspektiv og erverver ny kunnskap, men arbeidsplassen endrer seg ikke. I møte med andre tilnærminger, perspektiv og praksiser, vil det være nyttig å vite mer om hva det innebærer for familieterapeuter å utøve systemisk praksis for dem. Familieterapi er et populært studium i barnevernet (Hjemås et al., 2020), og systemisk praksis er en sentral del av studiet. Det vil derfor være nyttig å vite hva systemisk praksis innebærer for familieterapeutene på sin arbeidsplass, og hva familieterapeutene mener er viktig for utøvelsen av systemisk praksis. Målet er økt innsikt i familieterapeutenes egne opplevelser rundt systemisk praksis. Økt innsikt kan gi pekepinn på hva som kan være relevant å forske videre på, og kan gi implikasjoner for praksis.

I sin artikkel fra 2015 skriver De Flon og Jensen at det ville være nyttig å høre mer om hvordan familieterapeuter klarer å utforme sin rolle der de forventes å være en ekspert, men i tråd med innholdet i familieterapistudiet. De ønsker også mer kunnskap om hvordan tidligere studenter opplever at kunnskapen og kompetansen fra studiet blir brukt, med mer konkrete beskrivelser fra praksisen i arbeidshverdagen (Flon & Jensen, 2015). Siden det finnes relativt få studier av erfaringene med systemiske tiltak (Langøien et al. 2022), vil denne studien kunne være med å belyse dette.

1.4 Begrepsavklaring

Familieterapeut: Familieterapeut slik det blir brukt i oppgaven betyr person med minimum videreutdanning i familieterapi.

I oppgaven veksler jeg mellom begrepene «bruker», «familie» og «foreldre», alt etter hvilken kontekst begrepene benyttes i.

Empiri: «En systematisk innhenting av informasjon om erfaringer, for eksempel observasjoner og undersøkelser innen forskning» (Tilden et al., 2022).

Epistemologi: Hvordan vi forstår, erverver og anvender kunnskap (Braun & Clarke, 2022, s. 166)

Circle of Security (COS): En intervensjon som bygger på tilknytningsteori, rettet mot foreldre og barn (Powell et al., 2014).

International Child Development Program (ICDP): ICDP-programmet bygger på utviklingspsykologi og forskning på spedbarn, og har «som mål å påvirke kvaliteten av kontakt og samspill/relasjon mellom omsorgsgiver, vanligvis foreldre og barn» (Hundeide, 2005, s. 10).

Systemisk praksis og systemisk terapi er begrep som i oppgaven vil bli brukt om hverandre.

1.5 Studiens oppbygning

Oppgaven er delt inn i fem kapitler. I dette kapitlet har jeg gitt en kort redegjørelse for bakgrunnen for valg av tema og problemstillingen har blitt presentert. I andre kapittel vil jeg redegjøre for teori som er relevant for problemstillingen. Aktuell forskning blir også presentert i kapittel to. Dernest redegjør jeg for metodologi, herunder vitenskapsteoretisk ståsted, valg av forskningsdesign og analysemetode. I kapittel fire blir resultatene av analysen redegjort for, og drøftingen av resultatene presenteres. Oppsummering og avslutning blir presentert i kapittel fem.

2 Teori

I dette kapittelet vil jeg presentere teori som er relevant for min problemstilling. Teorien vil danne et rammeverk rundt oppgaven, og jeg som forsker har valgt teori ut fra hva jeg mener kan være relevant for studien. For å sette rammen til intervjupersonene vil jeg først presentere barneverntjenestens organisering. Deretter gir jeg en introduksjon til sosialkonstruksjonismen, som er sentral for en del av teorien jeg har med i oppgaven. Så vil jeg si litt om makt og diskurs, posisjonering og anerkjennelse. Systemteori og systemisk praksis blir deretter presentert, med en beskrivelse av ikke-vitende posisjon, kommunikasjonsteori og relasjonelt arbeid. Litteratursøk og forskning blir introdusert til slutt i kapittelet.

2.1 Barneverntjenestens organisering

I oppgaven har jeg intervjuet jeg familieterapeuter som jobber under Barnevernsloven (2021). For å sette deres systemiske praksis i kontekst, vil jeg derfor presentere barneverntjenestens hovedoppgave og kort om barnevernvaktens organisering.

2.1.1 Barneverntjenesten

«Loven skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid» (Barnevernsloven, 2021, § 1-1). Det vil si at all organisering og ulike tiltak i barnevernet er innrettet etter dette formålet. Barnevernet i Norge er organisert ulikt i de forskjellige kommunene (Ingerslev, 2024, s.17). Det er flere faktorer som spiller inn på organiseringen, som ulik fagkompetanse hos de ansatte, kommuneøkonomi og geografiske forhold. Men også lokale normer og kommunens prioriteringer av hva som er godt nok barnevern, vil variere i ulike deler av Norge (Ingerslev, 2024, s. 17). Øverste ledelse for barnevernet er politikere, og de vil dermed ha ansvar for hvordan barnevernets oppgaver blir ivaretatt (Ingerslev, 2024, s. 20). Gjennom politikk blir rammene for barnevernet lagt. Den nye barnevernloven som trådte i kraft 1. januar 2023 skulle blant annet være bedre tilpasset dagens samfunn, og ha økt vekt på barns og foreldres rettssikkerhet. Dette førte med seg strengere krav til dokumentasjon av begrunnelser for tiltak og styrket krav om vurderinger av barnet (Ingerslev, 2024, s. 20). Loven stiller nye krav til utdanningsnivå, og fra 2031 skal alle barnevernsansatte som utfører kjerneoppgaver ha mastergrad eller annen relevant utdanning på tilsvarende nivå, med unntak om relevant bachelorgrad kombinert med minst fire års arbeidserfaring og videreutdanning, jf.

Barnevernsloven § 15-6 (2021). Videre følge av barnevernsreformen er at kommunene har fått større faglig og økonomisk ansvar for barnevernet (Ingerslev, 2024). Fra 2003 gjelder barnekonvensjonen som norsk lov (Menneskerettsloven, 1999), og den går foran alle andre lover dersom de står mot hverandre.

2.1.2 Barnevernvakten

Barneverntjenestens akuttberedskap er barnevernvakten. Deres primæroppgave er å bistå barn, unge og familier i akutte situasjoner, og skal sikre at barn og ungdom har det trygt. Alle tiltak som iverksettes av barnevernvakten er hjemlet i lov om barneverntjenester (Barnevernvakten i Kristiansand kommune, 2024). Barnevernvaktene i Norge er ulikt organisert. Noen tar bare imot akutthendelser, noen tar imot og følger opp bekymringsmeldinger som ikke er akutte, enkelte har kun åpent utenom åpningstiden til barneverntjenestens kontortid, andre har også drift på dagtid. Noen barneverntjenester opererer med en bakvaktordning. Mange av barnevernvaktene er interkommunale, det vil si at en og samme barnevernvakt betjener flere kommuner (Barnevernvakten Kristiansand kommune, 2024). Arbeidsoppgaver for ansatte ved en barnevernvakt kan være tilsynsføring i hjem, bistå politiet å lete etter barn og unge som unndrar seg omsorg, og samarbeid med barneverninstitusjoner for eksempel når barn må tas ut av hjemmet i en akutt situasjon (Kassah et al., 2015)

2.2 Sosialkonstruksjonisme

Sosialkonstruksjonismen vil være sentral for flere av de andre teoriene jeg bruker i oppgaven, og også i definisjonen jeg bruker av systemisk praksis. Sosialkonstruksjonismen er en del av den postmodernistiske tradisjonen. I postmodernismen ses kunnskapsutvikling som noe som skjer i relasjon med andre (Thagaard, 2015, s. 44). Systemisk praksis slik den ser ut i dag er i stor grad inspirert av sosialkonstruksjonisme (Lorås & Sundelin, 2018). Den grunnleggende ideen i sosialkonstruksjonismen er at vi konstruerer verden gjennom en sosial enighet. Mens konstruktivister hevder at konstruksjonene skapes i individet, mener sosialkonstruksjonister at det skjer i den sosiale samhandlingen (Anderson, 2003, s. 73). I ytterste konsekvens kan man i denne sammenheng si at ingenting er virkelig før vi er enige om at det er det (Gergen, 2005, s. 9). Ut fra et sosialkonstruksjonistisk ståsted snakker mennesker alltid ut fra en kulturell tradisjon når vi definerer virkeligheten. I dette ligger muligheten til å rekonstruere hva vi er

enige om skal oppfattes som virkeligheten, og dermed hvordan vi oppfatter fenomener (Gergen, 2005). Sosiale konstruksjoner er resultatet av dialoger mellom mennesker (Gergen, 2015, s. 4). Hva verden betyr for oss, er forskjellig. Når vi beskriver ulike ting, som kjærlighet eller blomster, vil vi beskrive det ut ifra vårt synspunkt. Dette gjenspeiles i utsagnet «språket er virkelighetens grense» (Jensen, 2009, s. 61). Mens vi kommuniserer med hverandre konstruerer vi verden vi bor i (Gergen, 2015, s. 6).

Burr (2015, s. 2) velger å oppsummere sosialkonstruksjonisme med fire trekk:

Sosialkonstruksjonister har en kritisk holdning til våre måter å forstå verden og oss selv. Her kan våre ideer om kjønn være et eksempel. Den tradisjonelle måten å kategorisere kjønn inn i mann og kvinne kan utfordres ved å heller se på hvordan ulike mennesker oppfatter sin egen kjønnsidentitet. For det andre vil en sosialkonstruksjonist erkjenne at hendelser, ideer, praksiser og fenomener er formet av de spesifikke forholdene som råder i en bestemt tid og sted (Burr, 2015, s. 3). Fra å ha fysisk avstraffelse som en del av barneoppdragelse for 50 år siden, til at det i dag er straffbart kan være et eksempel på dette. For det tredje ses kunnskap som noe som opprettholdes av sosiale prosesser, og for det fjerde går kunnskap og sosial handling går hånd i hånd (Burr, 2015, s. 4). Ut fra et sosialkonstruksjonistisk syn kan det dermed ikke finnes objektive fakta, vi har alle ulike perspektiv på hvordan vi ser verden. En diagnose som autisme vil ut fra et sosialkonstruksjonistisk ståsted ikke være noe som finnes i «seg selv», men noe som det har blitt skapt gjennom enighet i sosial samhandling og prosesser. Disse oppfatningene av virkeligheten fører med seg sosial handling, som at en person med autismediagnose vil få en bestemt type hjelp eller behandling. Noen sosialkonstruksjonister anerkjenner en form for realisme ved å ta inn kritisk realisme i sitt perspektiv (Burr, 2015, s. 9).

Kritikken mot sosialkonstruksjonismen har blant annet vært at den hevder at ingenting finnes eller er ekte (Gergen, 2015, s. 6). Videre vil det bli utrygghet og nihilisme hvis det ikke finnes en sannhet. Dette kan oppleves direkte truende. Sosialkonstruksjonistene møter dette med at det er hvordan vi velger å omtale verden og vedtatte sannheter som har betydning. Det er fordi vi konstruerer meningsfulle virkeligheter og verdsatte handlinger i det sosiale fellesskap, at det finnes (Gergen, 2015, s. 13).

2.3 Makt og diskurs

For å forsøke å sette i kontekst hvordan de ulike deltakerne i studien erfarte bruk av systemisk praksis, samtidig som de skal jobbe i tråd med lov om barnevern, ble diskurser og makt valgt ut som betydningsfulle tema for oppgaven.

Foucaults teori om diskurs kan sies å ha mye til felles med sosialkonstruksjonismen (Burr, 2015). Begge deler oppfatningen om at vi skaper begreper om virkeligheten i sosiale fellesskap. Disse fellesskapene kalte Foucault (1999) for diskurser. Foucault knyttet makt til diskurser. Diskurser er toneangivende for hva som er rett og galt i et samfunn (Foucault, 1999), altså hva som er regnet som normalt eller ikke normalt, sant eller ikke sant, meningsfylt eller ikke meningsfylt. Et eksempel kan være rådende oppfatning av hva som er barnets beste, eller et samfunns definisjon av omsorgssvikt. Foucault (1999) hevder diskursene er tett knyttet sammen til maktutøvelsen. De som er med å definere og skape nye begreper og diskurser er personer i maktposisjoner, og makt oppnås blant annet gjennom kunnskap. Så lenge diskursen blir opprettholdt, vil makten holdes ved like. Makt, kunnskap og utøvende praksis vil være avhengige av hverandre (Foucault, 1999). Diskurser kan sies å både begrense og gi muligheter. Rådende oppfatninger begrenser individer til å holde seg innenfor hva som regnes som akseptert atferd, for eksempel at du ikke slår barnet ditt eller at du i Norge ikke viser sinne offentlig. Samtidig kan diskursene være med å gi muligheter i nye tenkemåter og praksiser som kan gjøre det mulig å avdekke fenomener som samfunnet tidligere ikke var oppmerksom på (Thomassen, 2006). Diskursene som styrer hva som er nedfelt i barnevernloven gir muligheter til å avdekke, hjelpe og begrense, for eksempel gjennom en omsorgsovertakelse.

I den modernistiske diskursen er hjelperen en ekspert, og den som trenger hjelp er mottager av denne ekspertisen (Anderson, 2003, s. 60). Her råder en oppfatning om at det finnes objektive sannheter om hvordan mennesker handler og tenker (Anderson, 2003, s. 59). I den postmodernistiske diskursen vil hjelperen ta utgangspunkt i at den som søker hjelp er ekspert på eget liv, hvor hjelperen er ekspert på prosessen (Anderson, 2019). Kunnskap eller vitenskap vil fra et diskursperspektiv være det som blir akseptert som sannhet i det samfunnet vi lever i (Burr, 2015, s. 65).

Michel Foucault (1999) knytter makt til diskurser hvor noen fortolkninger, ytringer og handlinger blir ansett som naturlige og riktige, mens andre blir utenkelige. Lovverk og arbeidsmetoder som ligger til grunn for barnevernets virksomhet fungerer som innebygde makt

i barnevernet (Aamodt, 2024, s. 222). Makt kan utøves mer skjult i kommunikasjonen med de som mottar hjelpen, og gjennom hvordan de barnevernansatte tenker om brukerne og deres utfordringer. Uggerhøj (2002, s. 82) kaller dette for mikromakt i relasjonen mellom hjelper og bruker. Et paradoks kan oppstå når barnevernet i møte med hjelpsøkerne tenker og handler ut fra barneverntjenestens handlingsmuligheter og tiltaksrepertoar (Jensen, 2016). Paradokset opptrer når de som mottar hjelp samtidig skal medvirke i utformingen av løsninger. Mens utfordringene kanskje ligger i strukturer rundt, for eksempel økonomi, vil hjelperen i stedet prøve å endre brukerens personlighet, innstilling og ressurser (Jensen, 2016). Samtidig kan det være vanskelig å forstå at sosialt arbeid er mulig uten at man åpner for at makt kan brukes til å påvirke til en positiv utvikling av brukerne og deres syn på seg selv.

2.3.1 Posisjonering

I oppgaven vil det blant annet være fokus på familieterapeutenes rolle og hvordan dette kan virke inn på systemisk praksis. Posisjonering kan være en mer dynamisk måte enn å snakke om roller. Denne måten å se posisjonering på, kan ses i lys av diskursteori (Harré og van Langenhove, 2010, s. 107). Alle samtaler inneholder en form for posisjonering, og to diskursive praksiser er med å lage våre oppfatninger om virkeligheten: posisjonering og våre defineringer gjennom språket (Harré og van Langenhove, 2010). Familieterapeutene kan innta ulike posisjoner ut fra hva de opplever er mulige valg i situasjonen. Flere ting kan virke inn på posisjonen som blir inntatt, blant andre juridiske rammer, epistemologisk ståsted, brukeres forventninger til posisjonen de er forventet å ta, og flere andre faktorer. Posisjoneringen kan som følge av dette være selvvalgt/intensjonell eller pålagt (Harré & van Langenhove, 2010). Posisjonen familieterapeuten inntar vil påvirke relasjonen og samtalen med brukeren. Både individuelle og sosiale aspekter vil virke inn på hvordan mennesker posisjonerer seg (Harré & van Langenhove, 2010). I møte med barnevernet kan både de individuelle og de sosiale forskjellene virke inn på hvilken posisjon både familieterapeuten og brukeren inntar. Første, annen og tredje ordens posisjonering er en måte å dele dette inn i (Harré & van Langenhove, 2010, s.111). Dersom man inntar posisjoner uten å stille spørsmål ved dem, er dette innen første orden. Dersom den ene parten ikke aksepterer posisjonen, er dette innen annen ordens posisjonering. Tredje ordens posisjonering opptrer når refleksjoner over interaksjonen involverer andre personer enn de som er en del av samtalen.

2.3.2 Anerkjennelse

Når jeg i oppgaven snakker om anerkjennelse, tar jeg utgangspunkt i Honneths teori om anerkjennelse (2008). Han tar utgangspunkt i Hegel som sier at mennesket utvikler seg i samspill med sitt miljø, og Mead som vektlegger språklig samhandling i utviklingen av bevisstheten om seg selv og sin identitet (Honneth, 2008, s. 81). Anerkjennelse er i følge Honneth et universelt behov, og grunnlaget for en sunn utvikling og selvrealisering. Anerkjennelse foregår i samhandling med andre, og Honneth definerer tre sfærer hvor vi trenger anerkjennelse: kjærlighet og omsorg i den private sfære, rettigheter i den offentlige sfæren, og solidarisk verdsetting i den sosiale sfære. Anerkjennelse i den sosiale sfære, som er mest aktuelt i denne studien, handler om at vårt bidrag til fellesskapet etterspørres, bekreftes og verdsettes (Honneth, 2008, s.138). Disse tre sfærene virker på hverandre og er i følge Honneth en forutsetning for personers og gruppers dannelse av identitet og deltagelse i samfunnet. En troverdig anerkjennelse må oppleves genuin ved at den følges opp med handling (Honneth, 2008, s. 233).

Fravær av anerkjennelse vil i følge Honneth være en krenkelse (2008), og det vil være ulike type krenkelser i de ulike sfærene. Fravær av kjærlighetsbasert anerkjennelse vil i følge Honneth føre til en kroppslig krenkelse, for eksempel overgrep. En rettslig krenkelse kan eksempelvis være papirløse immigranter som har mangel på rettigheter som de andre i samfunnet har. Krenkelse i den solidariske sfæren kan handle om tap av anseelse eller å bli behandlet som mindre verdt enn de andre i gruppen. Krenkelser kan også føre en potensiell konfliktdimensjon som kan skape en kamp om anerkjennelse. Målet med motstandshandlingen vil være å gjenopprette en positiv relasjon til seg selv, andre i samfunnet og som en likeverdig borger (Honneth, 2008). Nancy Fraser har kritisert Honneths anerkjennelsesteori, fordi hun mener Honneths teori reduserer all sosial urettferdighet og alle krav om rettferdighet til å dreie seg om anerkjennelse (Fjørtoft, 2009).

2.4 Systemteori

For å forstå hva systemisk praksis innebærer, vil det være viktig å vite noe om hva et system er. Generell systemteori, og påstanden om at helheten er mer enn summen av delene ble introdusert av von Bertalanffy i 1968. Kybernetikk, et begrep lånt fra matematikk, var en viktig del av utviklingen av systemteori i familierapien. Tanken om at feedback-mekanismer kunne skape selvregulerende systemer ble sentralt i forståelsen av systemer (Torsteinsson, 2019, s. 27). I den tidlige utviklingen av systemteori i familierapien, ble familier sett på som

selvregulerende systemer hvor primæroppgaven er å opprettholde seg selv. Symptomer ble sett på noe som hadde en funksjon i familien, og var med å opprettholde familien status quo (Torsteinsson, 2019, s. 28). I disse første årene var terapeuten ekspert som skulle løse problemene. Etter hvert endret synet på familiesystemer seg og terapeuten blir sett på som en del av systemet. Terapeutens måte å opptre og beskrive familien på vil avhenge av terapeuten. Språket er med å definere systemet, og i språket blir problemer og løsninger konstruert gjennom måten vi kommuniserer. I denne beskrivelsen er det problemet som skaper systemet (Torsteinsson, 2019, 32). I videre utvikling i familierapien er klienten ekspert på eget liv. Terapeuten legger til rette for at det blir gode samtaler og dialog mellom medlemmene i samtalen. Problemet blir sett på som måten familien snakker sammen på. I utviklingen av familierapien ble forståelsen av utvikling og løsning på problemer sett på noe som skjedde i relasjonene i familien. I første del av kapitlet har jeg tatt utgangspunkt i Priest sin teori om familiesystemteori med klare definisjoner og testbare hypoteser om teorien (Priest, 2021, s. 11).

2.4.1 Familiesystemteori

For å forstå begrepet system, anser jeg Priest (2021) sin definisjon som grundig og relevant. Han velger å bryte begrepet ned i mindre deler for å finne en anvendbar definisjon. Priest (2021) definerer teori som et sett med testbare hypoteser som forklarer fakta om verden. En teori er da mer enn gjetting eller en måte å se verden på. Hypotesene skal være dokumenterte og falsifiserbare. En teori er også forskjellig fra en modell. En modell kan ta utgangspunkt i en teori; en teori vil forutsi og forklare. En modell vil være gjenstand for testing, undersøkelser og manipuleringer, og vil dermed kunne ta utgangspunkt i en teori for å utvikle ulike teknikker, tilnærminger og intervensjoner for å manipulere familiesystemet (Priest 2021, s. 4-5).

2.4.1.1 Familiesystem

Et familiesystem vil bestå av et sett av individer som står i en gjensidig relasjon til hverandre. Familiesystemteori fremsetter testbare prediksjoner om mennesker i en gjensidig relasjon. Teorien kan utvides til en teori som forutsier og forklarer hvordan individer i et system interagerer, og hvordan interageringen i familiesystemet er ulik de på utsiden av det (Priest, 2021, s. 5). I dag har mange systemteoretikere søkelys på to begreper knyttet til dette:

autonomi og adaptasjon. Dette er bygd på von Bertalanffys arbeid (1968). Autonomi handler om hvordan et system skiller seg fra miljøet rundt, mens tilpasning er hvordan systemet responderer på miljøet rundt (Priest, 2021, s. 7). Det hevdes at autonomi og tilpasning er essensielle for prosessene som utvikler/skaper og opprettholder et system. Disse to begrepene kan være viktige i å forstå og beskrive hvordan systemer fungerer. En teori om familiesystem med autonomi og adaptasjon som utgangspunkt sier at familien er et autonomt system og at familien er et tilpasningsdyktig system (Priest, 2021, s. 13).

Priest viser til fem systemer som bidrar til både autonomi og tilpasning i familier (2021, s. 13).

- 1) Det genetiske systemet. Gener er byggesteinene til alle levende systemer. Evolusjonen og genetiske prosesser har ført til utviklingen av de vi er i dag.
- 2) Det individuelle systemet. Dette systemet hjelper oss å forstå og reagere på andre i omgivelsene.
- 3) Tilknytningssystemet. Dette handler om kunnskapen om hvordan to mennesker knytter seg til hverandre.
- 4) Trianguleringssystemet. Kunnskapen om hvordan tre eller flere mennesker knytter seg sammen.
- 5) Det sosiokulturelle systemet. Dette inkluderer større systemer av makt, privilegier og undertrykking.

Priest hevder at ved å forstå kunnskapen bak hvert av disse systemene, og hvordan disse er knyttet sammen, kan vi bedre forankre praksisen vår i evidens og potensielt yte bedre tjenester (Priest, 2021, s.13).

2.5 Systemisk praksis

Systemisk praksis eller terapi har blitt definert på flere ulike måter (Lorås, et al., 2017). Det finnes flere oppfatninger av hva systemisk praksis innebærer (Tilden et al., 2022). Bateson (1972) var en sentral aktør i introduksjonen av det systemiske paradigmet som en måte å se fenomener hos mennesker. Han var opptatt av de menneskelige relasjoner, og ville bort fra årsak-virkning tenking til heller å se på handlingene mennesker gjør i lys av konteksten de oppstår i (Bateson, 1972, s. 409). Utfordringer og problemer kan i den systemiske retningen forstås som noe som oppstår mellom mennesker, og at det derfor er med utgangspunkt i disse relasjonene de kan løses (Dallos & Draper, 2015, s. 44). I stedet for å se på årsak-virkning,

var dette en måte å forstå menneskelige systemer på som sirkulære. Den systemiske retningen tar utgangspunkt i systemteori som omhandler generelle regler for alle typer systemer. Systemteori må derfor knyttes til annen teori for å kunne brukes på sosiale forhold, for eksempel kommunikasjonsteori og sosialkonstruksjonisme (Frøyland, 2017, s.21).

Jeg har valgt å ta utgangspunkt i Lorås et al. (2017) sin definisjon som er basert på ulike faser i historien til systemisk familierapi:

Systemisk terapi bygger på antagelsen om at menneskers utfordringer og vanskeligheter best kan løses innenfor det relasjonelle systemet og konteksten der de oppsto. Klientenes egne erfaringer og historie betraktes som det beste utgangspunktet for å finne nye måter å håndtere deres problemer på. Det grunnleggende terapeutiske målet er derfor å mobilisere styrkene i deres relasjoner for å gjøre forstyrrende symptomer unødvendige eller mindre problematiske for dem. Forståelsen av mening som skapt i språket gjør det også til et terapeutisk mål å identifisere hver enkelt klients tanker og overbevisninger, og knytte dem til deres følelser og opplevelser, for å samskape ny mening og muligheten for nye alternative relasjoner. Gjennom hele terapiprosessen opprettholder terapeutene en holdning preget av respekt og usikkerhet, vel vitende om at klientenes ekspertise og kunnskap om deres liv må mobiliseres, og at terapeutenes kunnskap alltid er foreløpig. (Lorås et al. 2017, s. 144, min oversettelse).

Leeds-modellen har tatt utgangspunkt i Milanogruppens prinsipper for systemisk familierapi, og er utviklet for å gi en systematisk og utfyllende oversikt over viktige områder innen systemisk praksis (Pote et al., 2003). I oppgaven er jeg opptatt av hva systemisk praksis innebærer for intervjupersonene, og i den forbindelse er en slik oversikt nyttig å ha med:

- Systemfokus. Når man arbeider systemisk, bør hovedfokuset være på systemet i stedet for individet. En gjennomgående oppfatning er at disse vanskelighetene ikke oppstår innenfor individene, men i relasjonene, samspillet og språket som utvikler seg mellom individene.
- Sirkularitet. Atferdsmønstre utvikler seg i systemer og er preget av gjentakelser og sirkulære trekk, samtidig som de kontinuerlig utvikler seg. Atferd og overbevisninger som oppfattes som problematiske vil derfor også utvikle seg på en sirkulær måte, samtidig som de påvirker og påvirkes av alle medlemmer i systemet.

- Sammenhenger og mønstre. Det vil være viktig å finne sammenhengen mellom det sirkulære mønsteret, oppfatninger og oppførsel i systemet. En del av prosessen vil være at medlemmene i systemet kan se på disse sammenhengene på nye eller andre måter.
- Narrativer og språk er med og former virkeligheten til mennesker.
- Konstruktivisme. Mennesker danner egne system for mening og vil tolke og forstå ting ut fra rammene til dette meningssystemet.
- Sosialkonstruksjonisme. Mening skapes gjennom sosiale interaksjoner. Meningsdanningen er avhengig av kontekst og i er stadig endring.
- Kulturell kontekst gir mening og fortellinger om hvordan vil skal leve våre liv.
- Maktrefleksivitet med tanke på makten i det terapeutiske fellesskap og i det systemet man snakker med brukeren.
- Fokus på samskapende praksis i det terapeutiske systemet.
- Selvrefleksivitet innebærer at terapeuten skal ha et mål om å bruke systemisk praksis på seg selv. Terapeuten må være bevisst på sine konstruksjoner, fordommer og fungering.
- Terapeuten bør ha en positiv og ikke-patologiserende tilnærming til familie-systemet og de utfordringene de står overfor i øyeblikket. Det er viktig for terapeuten å forstå at det er mange muligheter tilgjengelig for hver familie i endringsprosessen, og familien selv vil være best egnet til å generere passende løsninger. Terapeuten kan hjelpe denne prosessen ved å fokusere på styrkene og løsningene som kommer frem i historiene som familie-systemet deler under terapien. (Pote et al., 2003).

Formålet med utviklingen av modellen var å gi et rammeverk og retningslinjer for implementering av systemisk familierterapi. Ved å bruke etterlevelseshetensprotokollen som følger Leeds-modellen, kan terapeuter vurdere om i hvilken grad terapien var systemisk (Pote et al., 2003).

Det finnes andre definisjoner av systemisk praksis, og også de som skiller mellom systemisk terapi og praksis. Familierterapi defineres av the Association for Family Therapy and Systemic Practice som en terapeutisk teknikk og intervensjoner, og systemisk praksis som konsultasjoner, publikasjoner, forskning, veiledning og ulike former for arbeid med klienter og familier (Flynn, 2019). I denne oppgaven vil jeg derimot ikke skille mellom systemisk terapi og systemisk praksis, da begrepene blir brukt om hverandre av intervjupersonene.

2.5.1 Ikke-vitende posisjon

I den postmodernistiske tradisjonen er ikke-vitende posisjon et viktig begrep innen familierapi og systemisk praksis. I denne posisjonen blir språket sett på som det som er med å forme vår oppfatning av virkeligheten (Torsteinsson, 2019, s.33). Den ikke-vitende posisjonen ble introdusert som et begrep av Anderson og Goolishian i 1987 (Anderson, 2003, s. 175), og blir sett som en hjørnestein i samtaler og relasjoner i dialogisk-samarbeidende terapi. I den dialogisk-samarbeidende praksis blir terapeut og klient sett på som samtalepartnere i en felles utforskning. Ikke-vitende posisjon, relasjonell ekspertise, åpenhet, gjensidig omdannelse og usikkerhet er kjennetegnene i denne praksisen (Anderson, 2019). Harlene Anderson fremhever terapeutens posisjon i terapi og relasjoner som en filosofisk holdning, "en måte å være på" med våre medmennesker; hva vi tenker om dem, hvordan vi snakker om dem, handler og reagerer på dem (Anderson, 2003, s. 130). Innen den ikke-vitende posisjon tenker man at vi er alle selv eksperter på eget liv, og at løsninger på utfordringer ligger i hvordan vi snakker sammen om disse. Ved å tro at vi vet, forstår, eller ved å følge en bestemt metode vil det redusere muligheten for å være åpne for det uventede og det som ennå ikke er sagt (Anderson, 2003, s. 176). Mening skapes i den dialogiske prosessen mellom subjektene. Den ikke-vitende posisjon skaper muligheter for dialog, hvor fortolkningen hos terapeuten alltid er en dialog mellom terapeut og klient. Det vil derfor være viktig at terapeuten er åpen for å stadig få ny informasjon fra klienten (Anderson, 2003, s. 176).

Å innta en ikke-vitende posisjon refererer til en holdning hvor terapeuten aldri kan forstå den andre fullstendig. For å kunne nå kunnskap om hva som kan løse problemet for klienten, må terapeuten hele tiden opprettholde en dialog med klienten. Det vil være informasjon terapeuten ikke har tilgang på, og det vil derfor alltid være behov for å bli ytterligere informert og for å lære mer om det som har blitt sagt (Anderson, 2003, s. 176). Ydmykhet overfor klientens utfordringer og rundt at man aldri kan vite noe med sikkerhet angående den andre, er sentralt i den ikke-vitende posisjon (Anderson, 2003, s. 49). Terapeutens ekspertise omhandler prosessen, mens klienten forstås som eksperten på sitt liv. I samtalen vil det være avgjørende at terapeuten er genuint nysgjerrig, og jevnlig sjekker at en har forstått det som formidles. Dette gjør at en lytter mer oppmerksomt, og at det er mindre sannsynlig at terapeuten styrer samtalen etter egne antagelser. Både terapeuten og klienten vil være delaktige i dialogen, og nysgjerrigheten fra terapeuten kan smitte over og gjøre klienten i større grad nysgjerrig på eget liv (Anderson, 2019). I denne posisjonen må du være villig til å

tvile på hva du tror på, hva du vet og dine holdninger til egen kunnskap. Som terapeut er man ydmyk overfor egne holdninger, og om de vil føre til en løsning. Kunnskapen terapeuten har om sin praksis vet terapeuten om. En ikke-vitende posisjon handler mer om hva du gjør med kunnskapen du har som terapeut. Å ytre sitt standpunkt, sin viten, skal gjøres med ydmykhet og åpenhet for alternativer (Anderson, 2003).

Et slikt perspektiv kan utfordres ved at man som ekspert på faget forventes å være vitende og å inneha ekspertisen. Anderson (2003) hevder at det er hvordan man engasjerer andre som er det sentrale. I stedet for å fortelle andre hva de bør gjøre, legger man til rette for en dialog som skaper noe nytt og som kan skape endring hos den enkelte (Anderson, 2003, s. 309). Det kan hevdes at maktaspektet alltid vil være til stede i en terapeut- eller hjelperposisjon, også i den ikke-vitende posisjonen. Terapeuten er en del av en institusjon med sine lover og regler, blir tildelt en ekspert-rolle, velger hva det punktueres på, og har makt til å stille åpne spørsmål i stedet for å gi råd (uavhengig av hva brukeren ønsker) (Holmberg & Sundet, 2021). Dette gjør at det ofte blir en maktskjevhet i forholdet mellom familieterapeut og bruker, selv om den ikke-vitende posisjonen prøver å minske denne skjevheten. Å gjøre sin kunnskap og perspektiver tilgjengelig for brukeren, og gi råd som tentative forslag, kan være en måte å redusere maktskjevheten i den ikke-vitende posisjonen. Da vil brukerens og terapeutens kunnskap kunne være mer likeverdige (Holmberg & Sundet, 2021).

2.5.2 Kommunikasjonsteori i et systemperspektiv

I relasjonelt arbeid og systemisk praksis vil hoveddelen av jobben bestå i kommunikasjon. Det er derfor viktig å vite noe om kommunikasjonsteori, både om hvordan kommunikasjon i et system og mellom systemer kan forstås, og hvordan man som fagperson påvirker gjennom sin kommunikasjon. Ut fra et systemperspektiv vil kommunikasjon i systemer foregå i feedback-sløyfer hvor medlemmenes kommunikasjon blir påvirket og påvirker de andre i et sirkulært samspill (Frøyland, 2017, s. 21). Kommunikasjon har alltid et innholds -og et relasjonsaspekt, og relasjonen mellom de som kommuniserer vil kunne påvirke kommunikasjonen (Watzlawick et al., 1967 i Lorås et al., 2023). Eksempelvis vil et barn kunne oppleve tilbakemeldinger fra mor på en helt annen måte enn om det kommer fra far, på bakgrunn av de ulike relasjonene barnet har til dem. Dersom mor er mer distansert og mindre involvert, gir mindre positiv respons og viser mindre interesse i barnet generelt, vil en korrigerende tilbakemelding fra mor kunne oppleves mer negativ eller provoserende enn om

den kommer fra far. Ut fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv vil mening være noe som konstrueres gjennom en sosial enighet, og vi kan derfor ikke ha en «sikker» viten.

Konsekvensen av dette vil være at det ikke finnes én rett måte å kommunisere på i relasjonelt arbeid, da ulike familier vil ha behov ulik type hjelp ut fra sin livssituasjon, egenart og kontekst, og kommunikasjonen må tilpasses hver enkelt familie (Lorås et al., 2023).

I intervjupersonenes relasjonelle arbeid møter de mennesker i ulike livssituasjoner. For å kunne justere kommunikasjonen etter den andres behov, er det derfor viktig å ha med seg terapiekstern kunnskap om hva som kan være reaksjonsmønstre når noen opplever en krise eller svært stressende situasjoner. Kriser kan gi sterke følelsesmessige reaksjoner som frykt, fortvilelse, sinne og sjokk (Thuen & Mellingen, 2023, s. 186). Reaksjoner på stress kan være å beskytte seg, kamp/motstand, fluktreaksjoner, lammelse, underkastelse eller klamring til andre, noe som kan vise seg gjennom kommunikasjonen (Weisæth & Kjeserud, 2007, s. 33). I en studie fra 2017 indikerte funn at stress gjør menn mer egoistiske og konkurranseorienterte, mens kvinner utsatt for stress blir mer opptatt av andre, generøse og samarbeidsvillige (Nickels et al., 2017). Den delen av hjernen som styrer våre eksekutive funksjoner, som konsekvenstenking, konsekvensvurdering og impuls -og emosjonsregulering, vil bli hemmet. Blir man veldig oppjaget og hissig, trenger vi å roe oss ned. Trekker man seg inn i seg selv trenger vi å bli justert opp – begge deler for å bli tilgjengelig for kommunikasjon, noe som gjerne kalles å være innen toleransevinduet (Thuen & Mellingen, 2023, s. 187). Å møte den andre med empati vil bidra til å tilrettelegge for best mulig dialog. Samtaler om en bekymringsfull familiesituasjon vil kunne ha større effekt dersom det er etablert en trygg og tillitsfull relasjon mellom familieterapeuten og familien/familiemedlemmet (Thuen & Mellingen, 2023, s. 200-201).

2.5.3 Relasjonelt arbeid

Mitt fokus i oppgaven er familieterapeuter som benytter seg av systemisk praksis i sitt relasjonelle arbeid, altså i interaksjonen mellom den profesjonelle og hjelpemottaker (Christiansen & Lorås, 2024, s. 15). En god relasjon mellom den profesjonelle og hjelpemottageren vil ofte være en forutsetning for en hjelpsom samtaleprosess. Den profesjonelle har ansvaret for å legge til rette for gode relasjoner, gjennom at alle får rom til å snakke og lytte (Christiansen & Lorås, 2024, s. 15). Det vil derfor være viktig å være bevisst på hva som kan ha betydning i etableringen av en god relasjon. Mennesker er kontinuerlig

fortolkende, og små forskjeller kan utgjøre en stor betydning. Dersom den profesjonelle til stadighet skjuler gjesp underveis i samtalen, kan det kanskje tolkes som kjedsomhet av den andre. Samtidig foregår alltid en relasjon i en kontekst, som kan beskrives som den meningsbærende rammen vi forstår noe innenfor, og den fysiske tiden og stedet dette skjer i (Jensen & Ulleberg, 2017, s. 99). Konteksten innebefatter også maktforholdet mellom deltakerne i relasjonen, samt andre forhold som kan påvirke hva deltakerne i relasjonen har med seg fra inn i møtet, for eksempel kranglet med samboeren, tidligere negative erfaringer med barnevernet o.l. (Christiansen & Lorås, 2024, s. 16). Relasjoner er komplekse, og det er i relasjonene det sosiale samspillet foregår. Ut fra et sosialkonstruksjonistisk perspektiv er det slik mening skapes. I en profesjonell relasjon vil det være en hensikt med relasjonen, og det bør være en målsetting mellom den profesjonelle og hjelpemottager slik at det er tydelig hva det skal jobbes med (Christiansen & Lorås, 2024, s. 19). Et godt relasjonelt arbeid vil være avhengig av at den profesjonelle har klart for seg hvordan hen skal hjelpe med å finne en retning, med mål om å hjelpe slik at hjelpemottageren selv finner ressursene til å komme seg videre (Ungar, 2018 i Christiansen & Lorås, 2024, s. 19).

2.6 Litteratursøk

Opgaven tar for seg familieterapeuters oppfatninger og erfaringer med systemisk praksis i barnevernets rammer. For å sette dette i en større sammenheng vil jeg knytte dette opp til forskning som har vært gjort på feltet tidligere. Søkene har blitt gjort på flere søkebasen: ORIA, IDUNN, Google Scholar, APA Psych Info, Brage, Academic Search Elite; Bufdir og NORA. I tillegg har jeg brukt Google sin søkebase. Jeg har søkt på flere ord i ulike kombinasjoner: Systemisk praksis, systemisk terapi, Ikke-vitende posisjon, Systemisk praksis i barnevernet, Systemisk forståelse, systemisk tenking, organisering av tiltak råd og veiledning barnevern, barnevern, barnevernvakt og fagfellesskap. Ordene er også søkt på enkeltvis og i ulike kombinasjoner. Jeg har også søkt på disse begrepene på engelsk.

For at forskningen skal kunne overføres til norsk kontekst, har jeg inkludert forskning fra vestlige kulturer. Alle inkluderte artikler er fagfellevurdert.

2.7 Tidligere forskning

Ifølge Statistisk sentralbyrå (2024) er det mest brukte hjelpetiltaket i barnevernet «råd og veiledning». Østby et al. har gjort en analyse av hjelpetiltaket «råd og veiledning» i barnevernet (2023). Det finnes få retningslinjer for dette tiltaket når det gjelder formål og utforming, og det blir i stor grad opp til de ansatte å utforme tiltaket (Østby et al., 2023). De skriver videre at noe som kan gjøre samarbeidet krevende er at foreldrene selv ikke har tatt initiativ til kontakt med barnevernet. Selv om foreldre samtykker til råd og veiledning kan det være fordi de opplever at de ikke kan eller bør si nei. Videre finner Østby et al. (2023) at veiledning ofte forstås om en prosessorientert tilnærming, med en ikke-vitende posisjon og at den som veiledes skal finne svar selv gjennom veilederens spørsmål. Samtidig sier de at forskjellen i kunnskap mellom bruker og utøver kan beskrives som en epistemisk statusforskjell, der den ene parten har større autoritet enn den andre (Østby et al., 2023). Det kan se ut som det vært en bevegelse fra en ekspert-rolle i barnevernet til en mer refleksiv rolle med større fokus på medbestemmelse, deltakelse og samkonstruksjon. Det beskrives at det er en faglig uttrykt skepsis mot å gi råd, da dette kan forsterke en allerede asymmetrisk relasjon. Allikevel er rådgivning en del av sosialt arbeid. Østby et al. trekker inn forskning som er gjort på minoritetsforeldre, hvor det har blitt stilt spørsmål om det bør bli brukt mer råd enn refleksiv tilnærming i møte med disse (2023).

Tilbury og Ramsay (2018) har gjort en forskningsgjennomgang basert på 52 forskningsartikler fra 2000-2016. Denne viser at foreldrenes vurdering av samarbeidet med barnevernet var avhengig av blant annet den profesjonelles holdninger, ferdigheter og evne til å lytte til foreldrenes tilbakemeldinger (Tilbury & Ramsay, 2018).

I en forskningsartikkel fra 2017 vises det til at foreldrene som ble intervjuet ønsket mer instruksjoner og råd, mens sosialarbeiderne var mer opptatt av refleksjoner (Skilbred & Havnen). De tolker videre at deres funn peker mot et behov for både konkrete råd og instruksjoner og en mer refleksjonsrettet veiledning i tiltak som gir råd og veiledning. Utfordringen blir å finne balansen mellom disse tilnærmingene.

En evaluering av Funksjonell familieterapi i familievern viser at dette har best effekt når familien er motiverte for å få hjelp og viser åpenhet for å endre seg (McPherson et al., 2017 i Kvello & Næss, 2022). Videre vises det til at studier har vist viktigheten av at terapeutene er tro mot metoden, og at dette gjelder også andre behandlingsmetoder. Dette kan være relevant for effekten av bruk av systemisk praksis i relasjonelt arbeid.

Ljones et al. (2019) har i sin kvalitative dokumentanalyse forsket på hva barneverntjenesten ønsker å oppnå med å sette inn tiltaket råd og veiledning. Råd og veiledning skal ivareta tredjeperson, altså barnets behov (Ljones et al., 2019). De fant at tiltaket råd og veiledning er for smalsporet, og at andre faktorer som manglende sosial integrering, vanskelige boforhold og foreldres psykiske helse økte sannsynligheten for omsorgssvikt. Videre så de at forskning har vist en sammenheng mellom lav inntekt og sviktende omsorg. De fant også at foreldre som opplever sammensatte vansker og betydelig stress i hverdagen, generelt sett har mindre utbytte av veiledningstiltak som er kognitivt innrettet (Ljones et al., 2019).

Artikkelen «Å gå i spagaten» (Olkowska et al., 2020) handler om familieveilederes erfaringer med foreldrekonflikter i barnevernet, og jeg tenker noen av funnene kan være relevante i denne oppgaven. Utgangspunktet er bestiller-utfører modellen, at familieveilederne får en bestilling av kontaktpersonene i barneverntjenesten. Analysene de har gjort viser at familieveileder i barnevernet ofte opplever at deres vurderinger og kompetanse blir lyttet til og tatt inn i endringer av tiltaksplaner. utfordringer som kommer frem er at systemteoriens hovedprinsipp om å se helheten fremfor delene kan komme i bakgrunnen, at ved en bestilling om å kun snakke med deler av systemet blir den relasjonelle kompetansen vanskeligere å bruke, og det kan bli mer utfordrende å se de sirkulære sammenhengene i forståelsen av problemet. Ved en bestilling er det gjort en vurdering og det fins en oppfatning av hva som er problemet. Dette kan komme i veien for å være åpen og nysgjerrig, og informasjon kan gå tapt på grunn av forforståelsen (Olkowska et al., 2020). Samtidig påpekes det at en slik bestillermodell kan fungere sammen med systemisk tenking ved at det bestilles kompetanse, for eksempel at kontaktpersonens utgangspunkt er at det skal jobbes med forhold i familien som går ut over hens kompetanse. Det vil kreve at bestillingen formuleres ut fra dette, og familieveilederen vil kunne møte familien mer åpent (Olkowska et al., 2020). En begrensning med for åpen bestilling kan være at familieveilederen går glipp av viktig informasjon, som konflikt mellom foreldre. Dette kan føre til at veilederen ikke får mulighet til å forberede seg best mulig. Studien viser også at det å jobbe to sammen kan gi noen fordeler; de kan dele opplevelser knyttet til emosjonelt krevende temaer, det gir mulighet for å veksle på roller, forberede seg til samtaler og bearbeide samtaler i etterkant. Dette kan føre til en bevisstgjøring av hva som skjer og hva som leder de til valg av retning og temaer i samtalen (Olkowska et al., 2020).

Flynn (2019) har forsket på sosialarbeideres erfaringer med å implementere systemiske ideer i sin jobb i barnevernet i London. Alle deltakerne mente at organisasjonen de jobbet i hadde en

rolle å spille i deres muligheter for benyttelse av systemisk praksis. Arbeidsstedets dedikasjon til å benytte systemisk praksis, blant annet med tydelige mål og retning, var noe flere av sosialarbeiderne uttrykte som viktig. Sosialarbeiderne fremhevet også at å relatere de systemiske ideene til praksis var viktig (Flynn, 2019). Det ble gjort en oppfølgingsstudie på dette, som viste at systemisk praksis ikke var mer effektiv enn vanlig praksis i å forbedre utfallet hos barn og familier (Aaltio, 2023). På den annen side har Bostock et al. (2017) i sin studie funnet en sammenheng mellom «rene» systemisk case-diskusjoner i ukentlige team-møter og bedre kvalitet i praksisen.

3 Metodologi

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for metodologien som er brukt i oppgaven. Metodologi innebærer «læren om metodene innenfor en bestemt disiplin eller et bestemt område» (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 356). Det vitenskapsteoretiske ståstedet vil definere og avgrense forskningsfeltet, og jeg vil derfor beskrive dette i første del av kapitlet. Dernest vil jeg redegjøre for den kvalitative tilnærmingen jeg har valgt å bruke. Utvalget av intervjupersoner og innsamling av data beskrives, da dette er viktig for å sette datamaterialet i en sammenheng. Deretter går jeg nærmere inn på refleksiv tematisk analyse, som jeg er inspirert av i analysen. Studiens reliabilitet og validitet vil jeg så si noe om, samt refleksjon rundt min rolle som forsker. Til slutt tar jeg for meg styrker og svakheter ved utvalget, og gir en presentasjon av intervjupersonene.

3.1 Vitenskapsteoretisk ståsted

Jeg har ønsket å få innblikk og økt kunnskap om hva det innebærer det for familierapeuter å utøve systemisk praksis i deres arbeidskontekst. Oppgaven er skrevet med utgangspunkt i intervjupersonenes subjektive opplevelser og erfaringer, og det brukes kvalitativ metode. Min analyse er inspirert av en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming.

3.1.1 Fenomenologi

Fenomenologi som filosofisk retning ble utviklet av Edmund Husserl (Thoresen et al., 2020, s. 22). Det metodologiske grunnlaget for fenomenologien har blitt utviklet av andre etter Husserls innføring av fenomenologi (Grønmo, 2020, s. 392). Grunnleggende for en fenomenologisk studie er at den tar utgangspunktet i den subjektive opplevelsen hos mennesker, og at virkeligheten er slik de selv oppfatter den (Thagaard, 2015, s. 40). En fenomenologisk analyse vil derfor være konsentrert rundt handlinger og opplevelser presentert av deltakerne i studien. Deres opplevelser, og hvilken mening opplevelsen av egne handlinger har for dem selv, vil være grunnlaget for analysene (Grønmo, 2020, s. 392). Ut fra et fenomenologisk perspektiv vil vi alltid ha med oss vår subjektive forståelse i alt vi oppfatter og forstår, og vi kan derfor ikke snakke om oss selv uten å ta med påvirkningen av verden og menneskene rundt oss (Thoresen et al., 2020, s. 23). I fenomenologiske studier vil forskeren beskrive de trekk som er felles ved de erfaringer som deltakeren i studien gir uttrykk for

(Thagaard, 2015, s. 40). Forskerens forforståelse og erfaringer ha innvirkning på ulike deler, som intervjusituasjon og i analysen og tolkningen av datamaterialet. Det er derfor viktig at jeg som forsker hele tiden reflekterer rundt min egen posisjon, verdier og forforståelse og hvordan dette kan påvirke resultatene i studien (Grønmo, 2020, s. 393).

3.1.2 Hermeneutikk

Hermeneutikk kan oversettes som fortolkningslære (Grønmo, 2020, s. 393). Hermeneutikken låner navnet fra den greske guden Hermes, som tjente som tolk for gudene (Lock & Strong, 2010, s. 53). «De kvalitative metodene hører hjemme i en hermeneutisk erkjennelsestradisjon, som handler om tolkning av meninger i menneskelige uttrykk» (Malterud, 2013, s. 44). Som forsker vil jeg, som inspirert av hermeneutikk, legge større vekt på min fortolking av intervjupersonenes synspunkter og opplevelser (Grønmo, 2020, s. 393). Flere elementer vil være med på å påvirke hvordan vi tolker. Samme fenomen kan få ulik mening ut fra tid og sted og våre fordommer. Det vil derfor ikke finnes én objektiv sannhet om et fenomen. Språket vi bruker vil i seg selv ha betydning for hvordan en tekst eller vår kommunikasjon forstås. Den kulturelle konteksten eller virkeligheten kan skape ulik mening til samme fenomen (Lock & Strong, 2010, s. 81). Innen hermeneutikken forstås delene i lys av helheten (Thagaard, 2015, s. 41). Fenomener er en del av den større enheten de inngår i. Det foregår hele tiden en prosess mellom helhetsforståelse og delforståelse, mellom forståelse og for-forståelse, kjent som den hermeneutiske sirkel (Grønmo, 2020, s. 394).

Analysen jeg skal gjøre i oppgaven er inspirert av hermeneutikken, det vil si at jeg fortolker og tillegger mening til hva informantene kan ha ment med sine utsagn (Thagaard, 2015, s. 41). I analysen av datamaterialet vil jeg se etter mønster og intervjupersonenes intensjoner. Dette er en prosess som foregår i et samspill mellom intervjupersonenes selvforståelse og min tolkning av denne selvforståelsen (Grønmo, 2020, s. 393). Min for-forståelse vil være et viktig grunnlag i forståelse og tolkning av datamaterialet, derfor vil mine argumenter for resultatene jeg finner være viktige for å bli mest mulig treffsikre (Thagaard, 2015, s. 41).

3.2 Kvalitativ metode

I oppgaven ønsker jeg å få innsikt i individers opplevelse av et fenomen, og kvalitative tilnærminger gir grunnlag for å kunne fordype seg i de fenomenene vi studerer (Thagaard,

2015, s. 11). Thagaard (2015) viser til to sentrale deler ved kvalitativ forskning: systematikk og innlevelse. For å oppnå forståelse er innlevelse viktig, forskeren må være åpen og mottagelig for det som kan gi informasjon om de vi studerer. Systematikk brukes om hvordan vi forholder oss til fremgangsmåten i forskningen, blant annet ved å reflektere over de vurderinger som blir gjort underveis (Thagaard, 2015, s. 15). Fordi jeg ønsker å finne ut av enkeltpersoners opplevelse av et fenomen og gå i dybden på dette, vurderer jeg at kvalitativ metode vil være egnet.

3.2.1 Utvalg av intervjupersoner

Jeg har benyttet meg av et strategisk utvalg for å finne intervjupersonene. Dette innebærer at jeg har valgt intervjupersoner med kunnskap om temaet jeg vil belyse. Jeg har rekruttert familieterapeuter med sosialfaglig bakgrunn som jobber med systemisk praksis. De er alle ferdig med videreutdanningen i familieterapi og de jobber alle under barnevernsloven. Avgrensningen til samme lovverk ble vurdert som nødvendig for at datamaterialet skal være sammenlignbart (Malterud, 2013, s. 56). Intervjupersonene har jeg rekruttert på ulike måter. Min veileder har satt meg i kontakt med tidligere studenter ved videreutdanningen i Familieterapi i og systemisk praksis. Slik fikk jeg først intervjuet en familieterapeut. Intervjupersonen rekrutterte så en kollega som deltaker i studien, og ga meg hennes kontaktinformasjon. Jeg har selv tatt direkte kontakt med én tidligere kollega som jeg visste hadde tatt familieterapi. For at hun ikke skulle føle seg presset til å delta, sendte jeg henne informasjonsskrivet, og ba henne ta kontakt med meg dersom dette kunne være interessant å delta. Siden denne personen tidligere hadde ytret ønske om å delta i forskning på dette temaet, vurderte jeg at det var greit å kontakte henne på denne måten. De resterende tre intervjupersonene ble jeg satt i kontakt med etter henvendelse til deres respektive ledere. Siden jeg skal gjøre dyptgående analyser vurderer jeg at utvalgets størrelse er tilstrekkelig for å gi en forståelse av det fenomenet jeg skal studere (Thagaard, 2015, s. 65).

3.2.2 Styrker og svakheter med utvalget

Mitt utgangspunkt var å intervju familieterapeuter som bruker systemisk praksis i relasjonelt arbeid i førstelinjetjenesten. Det viste seg å bli et for bredt utvalg, jeg valgte derfor å gå videre med kriteriet om at intervjupersonene må jobbe under barnevernsloven. I invitasjonen til å delta stod det eksplisitt at deltakerne selv må definere at de benytter systemisk praksis. Dette

kan innebære ulike ting for intervjupersonene, jeg har derfor spurt dem hva systemisk praksis innebærer for dem. En svakhet med utvalget kan være at intervjupersonene jobber i forskjellige avdelinger med noe ulike tidsperspektiv i oppfølgingsarbeidet. Den akutte jobbingen i familier vil være en større del av noen sin arbeidshverdag enn andre. Dette kan påvirke hvordan intervjupersonene opplever at de får benyttet systemisk praksis, både med tanke på tidsaspektet og om for eksempel familien de jobber med er i en krisesituasjon. På den annen side jobber alle intervjupersonene med oppfølging av familier, og de ulike aspektene ved dette arbeidet kommer frem under intervjuene. Samtlige informanter har som del av arbeidet å følge opp familier i kortere eller lengre tid, slik at dette utvalget kan vise bredden i utøvelsen av systemisk praksis for familieterapeuter i barnevernet.

Intervjupersonene er også organisert ulikt med tanke på plassering, slik at noen har arbeidsplass med kun andre i barnevernet, mens andre er lokalisert sammen med andre tjenester og tilbud i kommunen. Ulike kontekster kan påvirke hva systemisk praksis innebærer for dem. Dette er derfor noe jeg vil prøve å belyse i drøftingen.

Intervjupersonene har alle lang erfaring i relasjonelt arbeid, fra 7 år og oppover. Dermed vil de ha et solid grunnlag for å uttale seg som fagpersoner selv om det varierer når de var ferdig med videreutdanningen i familieterapi. To av intervjupersonene var ferdig med videreutdanningen samme år som jeg intervjuet dem. Dette kan på den ene siden bety at de har liten erfaring med systemisk praksis på sitt arbeidssted, samtidig er de profesjonelle med lang erfaring som nettopp har vært gjennom utdanningen og veiledning, og nettopp derfor kan ha en styrket faglig bevissthet. Det er også et krav om relevant praksis i et visst antall timer eller at studentene er i en arbeidssituasjon hvor de kan arbeide med familier, enkeltpersoner og/eller systemer i terapi og samhandling under videreutdanningen (VID vitenskapelige høgskole, 2024). Intervjupersonene kommer fra barneverntjenester i tre forskjellige større byer i Norge.

3.2.3 Intervju

Som datainnsamlingsmetode har jeg valgt å benytte meg av semistrukturert intervju, eller som Kvale og Brinkmann (2017) omtaler det; "et semistrukturert livsverdenintervju".

"Livsverdenintervju" kommer fra begrepet livsverden og refererer til verden slik vi møter den og slik den fremtrer for oss uavhengig av alle forklaringer. Dette er en egnet intervjuform når man er interessert i hvordan fenomener søkes forstått ut ifra intervjupersonenes egne

perspektiver. Målet er å hente inn beskrivelser av intervjupersonens livsverden med hovedfokus på fortolkning av mening rundt de fenomener som undersøkes. Intervjuformen ligger et sted mellom en samtale og et strukturert intervju og har en tematisk intervjuguide som informerende for samtalen (Kvale & Brinkmann, 2017). Jeg utarbeidet en intervjuguide med tema og spørsmål jeg tenkte var egnet til å belyse problemstillingen og hadde denne som utgangspunkt for intervjuene. Intervjuguiden består av åpne spørsmål, slik at personen som intervjues skal være fri til å gi informasjon om sine erfaringer. Ledende spørsmål kan bidra til at intervjupersonen får forventninger om hvordan hen skal svare (Thagaard, 2015, s. 104). Intervjuguiden var veiledende for intervjuet på den måten at jeg ikke ønsket å bli bundet av guiden dersom det kom frem interessant informasjon i løpet av intervjuet. Det semistrukturerte intervjuet minner om en dagligdags samtale, men er innenfor rammen av et profesjonelt intervju (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 46).

Pilotintervju kan være en måte å teste hvordan spørsmålene i intervjuguiden forstås (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 151). For å kunne justere spørsmålene i forkant av intervjuene, gjennomførte jeg et pilotintervju med en kollega som er utdannet familieterapeut. Tre av intervjuene ble gjort via videosamtale på Teams, siden informantene bodde i byer et stykke unna meg. Jeg valgte å ta opp samtalene på lydbånd og ikke på Teams, for å være sikker på at taushetsplikten ble ivaretatt. Informantene jeg traff fysisk fikk selv bestemme hvor vi skulle gjennomføre intervjuene; to ble gjort på informantenes arbeidsplass og ett ble gjort hjemme hos meg. Som Thagaard poengterer, vil forløpet i et intervju bli påvirket av intervjuerens forståelse av intervjupersonens reaksjoner og hvordan situasjonen blir tolket (2015, s. 106). Videre vil forskerens veksling mellom å være lyttende, men også å drive intervjuet fremover kunne åpne eller lukke for den andres fortelling. Kroppsspråket til intervjupersonen kan også ha betydning for hvordan intervjuet forløper (Thagaard, 2015, s. 107). Å gjennomføre slike intervjuer var en ny erfaring for meg. Jeg har mye erfaring i relasjonelle samtaler, så det kan ha vært en fordel i en slik situasjon. Jeg merket at lengden på intervjuene ble lengre for hvert intervju, og tenker det kan ha en sammenheng med at jeg etter hvert slappet mer av i rollen som intervjuer. Jeg merket selv at jeg under første intervju var mer opptatt av intervjuguiden. Med mer erfaring klarte jeg å ha økt fokus på intervjupersonene og gå dypere inn i tema som de fortalte om. Dette kan være med å prege resultatene. Underveis i intervjuene noterte jeg ned stikkord som kunne omhandle intervjupersonenes kroppsspråk, reaksjoner, eller tema jeg mente det var viktig å utdype.

3.2.4 Transkripsjon

Intervjuene ble tatt opp på lydbånd. Jeg valgte å transkribere intervjuene selv. På denne måten ble jeg godt kjent med innholdet i intervjuene. Som deltaker selv i samtalen vil det være lettere for meg å oppklare uklarheter i lydopptaket. Videre vil dette styrke validiteten av analysematerialet (Malterud, 2013, s. 77). At jeg har transkribert selv betyr også at transkriberingene er preget av mine tolkninger og oversettelser. En samtale, som et intervju er, vil utvikle seg mellom menneskene ansikt til ansikt. I transkripsjonen vil samtalen bli skrevet ned, der mye går tapt -som kroppsspråk, gester, mimikk osv. (Kvale & Brinkmann, 2017, s. 205). I transkriberingen valgte jeg å utelate noen repeterende ord og småord som gjorde at flyten i intervjuet ble hakkete, slik som «mm», og «ja». Tolkningen av intervjuet begynte ikke i denne delen av prosessen. Allikevel ble jeg etter første transkripsjon bevisst på at jeg ønsket å gå mer i dybden på noen tema, og justerte intervjuguiden etter dette (Malterud, 2013, s. 78). Datamaterialet ble transkribert til et detaljert nok nivå, og lydopptak ble sjekket igjen opp mot transkriberingen (Braun & Clarke, 2022, s. 269). Det første steg i refleksiv tematisk analyse er å gjøre seg svært godt kjent med datamaterialet, noe prosessen med transkribering bidro til (Braun & Clarke, 2022, s. 35). I transkripsjonen har jeg skrevet om fra dialekt til bokmål. Dette gjorde jeg fordi det var lettere for meg å forstå datamaterialet i videre analyse, men også for at intervjupersonene ikke skal være gjenkjennbare. Intervjupersonene har fått nye navn slik at de skal være anonymisert.

3.2.5 Refleksivitet

Det har derfor vært viktig for meg å være bevisst på å innta en refleksiv tilnærming til meg selv under hele prosessen som forsker og til hvordan jeg tilnærmer meg gjennomføringen av analysen (Braun & Clarke, 2022, s. 5). Innen det kvalitative paradigmet kan det finnes mange sannheter som er situasjonsbetingede og kun deler av helheten (Braun & Clarke, 2022, s. 6). Analysen fokuserer på mening og er utkommet av mine oppfatninger av datamaterialet. Før jeg hadde problemstillingen klar, var jeg allerede klar over at jeg ikke ønsket å forske på egen arbeidsplass, selv om det kunne vært en mulighet. Det kunne ført til dilemmaer med tanke på lojalitet, hva intervjupersonene hadde våget å si og mine egne forforståelser kunne blitt for dominerende. Temaet jeg valgte har jeg et forhold til fra før, gjennom egne erfaringer som familierapeut. Dette har jeg vært bevisst på i intervjuene, og jeg har ved noen anledninger merket at jeg har blitt ekstra opptatt av tema som kommer inn på egne erfaringer. Ved å være

bevisst på dette, har jeg prøvd å være bevisst på hva jeg punktuerer på og hvorfor. I etterkant av intervjuene har jeg reflektert over dette, og tatt det med i forberedelsene til neste intervju.

Jeg har ikke selv jobbet i barnevernet, og dette kan være både en styrke og svakhet i arbeidet med denne studien. Jeg har noe distanse til feltet, og har ikke inngående kjennskap som jeg hadde hatt dersom jeg selv jobbet der. Da jeg var sosionomstudent var jeg i praksis et halvt år i barnevernet, så jeg har med meg kjennskapen jeg fikk fra den gangen. I min nåværende arbeidsplass har jeg mye samarbeid med og en del drøftinger med barnevernet. Fordelene med å ha noe distanse kan være at jeg stiller meg mer åpen for ulike perspektiv og ikke stiller med en forforståelse ut fra egne erfaringer som ansatt i barnevernet.

I arbeidet med å finne tema i analysen drøftet jeg med en medstudent. Vi presenterte resultatene våre for hverandre, og ga hverandre tilbakemeldinger på dette. Under hele analyseprosessen har jeg gått frem og tilbake mellom koding, datamaterialet og tema for å sikre sammenhengen mellom disse. Jeg kunne finne at datamateriale jeg ikke hadde tatt med i kodingen plutselig ble viktig når jeg så alt i sammenheng. Jeg har i analyseprosessen skrevet en refleksiv dagbok. Den er et verktøy for å reflektere både rundt mine egne bidrag i analysen, mine holdninger og min forforståelse som kan påvirke (Braun & Clarke, 2022, s. 19).

3.2.6 Validitet og relevans

Validitet handler om hva våre resultater gir gyldig kunnskap om. Validitet henger sammen med relevans; om metoden er en relevant vei til kunnskap, og om utvalget er relevant til å besvare problemstillingen (Malterud, 2013, 181). For kvalitative studier vil dette innebære en kritisk holdning gjennom forskningsprosessen, som kan vise oss hvordan våre valg har påvirket den kunnskapen vi kommer frem til (Malterud, 2013, s. 181). Utvalget av informanter er et eksempel på dette. Selv om alle intervjupersonene var familieterapeuter, ble det tydelig at jeg måtte avgrense kriteriene for hvem som kunne delta. For å sikre at den interne validiteten ble ivaretatt (Thagaard, 2013, s. 205), valgte jeg å kun ha med intervjupersoner som jobber under lov om barnevernslov, altså de som har like juridiske rammer rundt sitt relasjonelle arbeid. Videre har jeg argumentert tidligere i metodekapittelet for valget av metode. I delen om refleksiv tematisk analyse vil jeg i hvert steg forklare hva jeg har gjort, og begrunnelsene for dette.

Ekstern validitet handler om resultatene er overførbare til andre sammenhenger enn i den konteksten de er studert (Malterud, 2013, s. 22). Resultatene kan si noe om hva systemisk

praksis betyr i arbeidshverdagen til de som jobber i en kontekst hvor det kan være en forventning om å være ekspert. Dette kan være overførbart til familierapeuter som har en systemisk tilnærming i en lignende arbeidskontekst.

3.2.7 Forskningsetikk

Denne studien er meldt inn og vurdert av Sikt (se vedlegg 1). Alle intervjupersonene har fått informasjonsskriv om hva det innebærer å delta, og dette ble også tatt opp muntlig i intervjuene. Alle har skrevet under på samtykke til å delta i studien, og fått informasjon om at de når som helst kan trekke seg fra deltakelse i studien. Deltakerne vil bli anonymisert og gjenkjennbare deler fra intervjuene har blitt endret. Alle intervjupersonene har uttrykt et ønske om å delta og gitt uttrykk for at dette er et tema de synes det er viktig å skrive om. De etiske avveielsene jeg har kjent mest på i studien er under arbeidet som er gjort med resultatene og i drøftingen. Det ligger et ansvar i å velge ut tema fra datamaterialet som skal gjenspeile intervjupersonenes opplevelser. Dersom intervjupersonene kjenner igjen sine bidrag i studien, kan det virke provoserende hvis de ikke kjenner seg igjen i resultatene (Thagaard, 2015, s.31). Jeg har derfor vært bevisst hele tiden å stadig gå tilbake til intervjuene for å sikre at min tolkning, så langt det lar seg gjøre, ikke avviker fra det intervjupersonene har sagt. Jeg kunne valgt å sende transkripsjonene til intervjupersonene til gjennomlesing før jeg gjennomførte analysen. Siden jeg ikke har skrevet om sensitive tema, og fordi intervjupersonene da er i en annen kontekst enn de var under intervjuet, valgte jeg å ikke gjøre dette. Alle ble bedt om å ta kontakt dersom de kom på ytterligere informasjon eller hadde spørsmål. Jeg tok selv kontakt med to av intervjupersonene i etterkant via e-post for å avklare informasjon om arbeidsstedet.

3.3 Refleksiv tematisk analyse

I studien er jeg inspirert av refleksiv tematisk analyse slik den er beskrevet av Braun & Clarke (2022). Braun og Clarke presenterte i 2006 en introduksjon til tematisk analyse. Tematisk analyse kan være en robust og tilgjengelig metode for de som er nye med kvalitativ analyse, slik som meg selv. Dette er en metode som brukes til å utvikle, analysere og tolke mønster på tvers av et datasett (Braun & Clarke, 2022, s. 4). Metoden kan også brukes på tvers av vitenskapsteoretiske ståsted. Braun & Clarke (2022) bruker nå begrepet refleksiv tematisk analyse, da de har anerkjent at kritisk refleksjon om egen rolle som forsker, hvordan forskningen blir utført og prosessen er fundamentale karakteristikk i den tematiske

analysen. Jeg vil i dette kapittelet introdusere de seks stegene Braun & Clarke viser til i refleksiv tematisk analyse (2022), samt vise hvordan jeg har utført analysen.

3.3.1 Gjøre seg kjent med innholdet i datamaterialet

Gjennom å lese materialet opp til flere ganger kan man dykke dypere ned i datasettet. Det anbefales også å høre lydopptak minst én gang, da dette vil utvide forståelsen av datamaterialet, samtidig som man kan skrive notater underveis om ideer og innsikt, både med tanke på enkeltdeler og datamaterialet som helhet (Braun & Clarke, 2022). Siden jeg selv transkriberte lydopptakene, hadde jeg et godt utgangspunkt for å bli kjent med innholdet i datamaterialet. Jeg leste gjennom transkriberingene, og skrev notater underveis om hva jeg ble opptatt av, for eksempel ikke-vitende posisjon. I transkriberingen vil kroppsspråk, stemmeleie og pauser gå tapt. Jeg har prøvd å være bevisst på dette, og gått tilbake til lydopptakene der jeg er usikker på tolkningen i transkriberingen, slik at ikke vesentlig meningsinnhold skal gå tapt.

3.3.2 Koding

I denne fasen jobbet jeg meg systematisk gjennom datamaterialet. Deler som kunne virke interessante, relevante eller meningsfulle for problemstillingen ble identifisert i meningsfulle beskrivelser, eller koder. Hvordan jeg analyserer datamaterialet vil være en del av kodingen (Braun & Clarke, 2022). Etter å ha gjort meg kjent med innholdet i datamaterialet dykket jeg videre ned for å finne det jeg tenkte kan være av interesse og relevans for temaet i studien. Kodingene kan være semantiske, ligge nær til språket, eller latente, med en implisitt mening (Braun & Clarke, 2022, s. 35). Jeg begynte med å fargekode det jeg fant interessant å analysere, i programmet OneNote på PC-en. Jeg prøvde så å samle dette i et to-kolanneskjema ved siden av teksten slik at de med samme farge var relatert til hverandre. Etter hvert ble dette for rotete for meg, med for mange farger og for uoversiktlig for min måte å jobbe på. Jeg skrev da ut alle transkriberingene ut og begynte deretter å notere i to kolonner i marginen på arket. Parallelt med dette hadde jeg notatene fra arbeidet på PC, som jeg også prøvde å samle i ett dokument. Notatene fra arkene førte jeg så inn i to kolonner med uttalelser fra intervjuene som kunne samles under samme overskrift. I denne prosessen gikk jeg stadig tilbake til transkriberingene for å sjekke hva intervjupersonene hadde sagt. Til slutt renskrev jeg alle kodene i et Word-dokument på PC, med datamaterialet i en kolonne og

koden i den andre. Så godt det lot seg gjøre prøvde jeg hele tiden å ha et åpent sinn for at jeg kunne finne andre resultater enn de jeg tidligere hadde blitt opptatt av. I prosessen var jeg opptatt av hvordan mine egne forforståelser kunne påvirke det jeg fant.

3.3.3 Generere tema

I denne fasen er målet å lete etter mønster og tema på tvers av datasettet. Dette er en aktiv prosess, hvor tema som blir utviklet kan ses som en prosess avhengig av problemstilling, forskerens kunnskap og innsikt – og tema er et resultat av forskerens konstruksjoner.

Kodingene blir så systematisert under de mulige temaene. (Braun & Clarke, 2022). Etter å ha kodet, og gått gjennom datamaterialet og kodene igjen, var tiden klar for å prøve å identifisere tema. Jeg hadde på dette tidspunktet mange koder på ark som jeg klippet ut og prøvde å samle de som hadde felles tema. Jeg satt igjen med flere tentative tema. Etter å ha gått gjennom alt datamaterialet på nytt, sett på mønster på tvers av datasettet en gang til, og systematisert kodene på nytt, fant jeg tre tema som for meg pekte seg ut som relevante for min problemstilling.

3.3.4 Utvikling og gjennomgang av temaene

Her går temaene som er utviklet til nå i prosessen gjennom å se det opp mot hele datamaterialet. Her sjekkes det om tema gir mening både i forhold til kodene og til hele datasettet. I dette steget kan mye skje, alle temaene kan bli forkastet eller man ser at ett tema ikke passer til kodene eller datasettet. I denne fasen brukte jeg min veileder til å komme med innspill på temaene. Det viste seg at ordlyden i temaene ikke helt svarte til problemstillingen. Det endte opp med at ordlyden i problemstillingen ble justert slik at temaene og problemstillingen hang sammen. Dette innebar ikke en vesentlig endring i meningsinnholdet til problemstillingen. Temaene ble også sett opp mot en større kontekst; temaene i forhold til hverandre, eksisterende kunnskap og /eller praksis i feltet (Braun & Clarke, 2022).

3.3.5 Finpussing, definere og gi navn til temaene

Her forsikres det at temaene er bygd opp rundt et sterkt kjerne-konsept. Å finne passende og fengende navn er også en del av denne fasen (Braun & Clarke, 2022). Her må det sjekkes at temaene passer inn i den overordnede fortellingen i datasettet. I denne fasen må man være

forberedt på å gå inn i enda en runde med analyse dersom man ser at det er nødvendig. I min analyseprosess var jeg flere ganger innom hver fase og hoppet frem og tilbake mellom de ulike trinnene.

3.3.6 Skrivefasen

Denne fasen strekker seg over flere faser. Skrivning er en integrert del av refleksiv tematisk analyse; refleksiv dagbok, notater og stikkord fra hele analyseprosessen er en del av dette. Til slutt skal historien som fortelles med analysen av resultatene veves sammen med datamaterialet. Skrivefasen handler om å skrive alle delene av oppgaven slik at den henger sammen og har en rød tråd (Braun & Clarke, 2022).

3.4 Presentasjon av intervjupersonene

Jeg intervjuet 6 familieterapeuter. I utgangspunktet ønsket jeg å ha fokus på førstelinjetjenesten i kommuner, og gikk derfor bredt ut med at intervjupersonene kunne jobbe i ulike tjenester i førstelinjen. Etter de første tre intervjuene ble det klart for meg, etter drøfting med professor ved studiet, at jeg måtte begrense utvalget av intervjupersoner (som nevnt i avsnitt om utvalg). Jeg har derfor måttet forkaste intervjuet som ble gjort med en familieterapeut ansatt i en kommunal tjeneste som jobber under et annet lovverk. Alle de fem intervjupersonene jeg har brukt i oppgaven jobber med oppfølging av familier i barneverntjenesten og barnevernvakt. Ingen av dem jobber som kontaktpersoner i barneverntjenesten. Grunnutdanningen deres er innen sosialt arbeid eller barnevernspedagogikk. Intervjupersonene er gitt andre navn enn egne i presentasjonen under.

«Camilla», jobber i en interkommunal barnevernvakt, hvor det er oppfølging av familier i tillegg til akuttarbeid. Hun har mange års erfaring fra arbeid i barneverntjenesten og barnevernvakten i ulike stillinger. Camilla var ferdig med videreutdanning i familieterapi og systemisk praksis i 2023.

«Lene», har jobbet i barneverntjenesten i mange år i ulike avdelinger. Jobber nå som familieveileder og har gjort det i flere år. Hun var ferdig med videreutdanningen i familieterapi for over ti år siden.

«Ola», har master i familieterapi og relasjonelt arbeid fra noen år tilbake. Han har jobbet flere år som familieveileder i barneverntjenesten.

«Sonja», har jobbet i barneverntjenesten i mange år i ulike avdelinger, jobber nå som familieveileder. Hun har videreutdanning i familierapi fra noen år tilbake.

«Klara» jobber i barnevernet i et familieteam som jobber tett med familier i kortere perioder, cirka tre uker. Hovedmandatet er å forebygge hasteflyttinger. Hun har over flere års erfaring i relasjonelt arbeid og var ferdig med videreutdanning i familierapi og systemisk praksis i 2023.

«Gry», jobber i under annet lovverk enn barnevernsloven, og kunne derfor ikke tas med i datamaterialet.

4 Resultater og drøfting

I dette kapittelet vil jeg presentere resultatene jeg kom frem til, inspirert av reflektiv tematisk analyse. Braun og Clarke (2022, s. 131) anbefaler å ha resultatene og drøftingen i samme kapittel, i det de kaller en mer kvalitativ modell for rapportering. De analytiske fortellingene presenteres da i sammenheng med de analytiske poengene, og disse drøftes opp mot annen teori og litteratur (Braun & Clarke, 2022, s. 131). Min opplevelse var at teksten ble mer sammenhengende og det ble færre repetisjoner ved å gjøre analysen på denne måten. Hele forskningsprosessen vil være påvirket av min egen for-forståelse, min tilnærming og tolkning. Analysen er gjort med utgangspunkt i et fenomenologisk og hermeneutisk perspektiv. Jeg søker intervjupersonenes opplevelse av hva systemisk praksis innebærer for dem. Dette er utgangspunktet for analysen, og jeg er ikke ute etter en generalisert årsaksforklaring på problemstillingen. Jeg har sammenfattet temaene på tvers av alt datamaterialet. Hovedtrekkene i datamaterialet vil være de overordnede tema, samtidig vil jeg nyansere dette da de ulike intervjupersonene kan ha ulike oppfatninger rundt samme tema.

Tabell 1: oversikt over hovedtema med undertema

1. Systemisk praksis som et overordnet rammeverk og holdning	<ul style="list-style-type: none">- Ikke-vitende posisjon er ikke uvitenhet- Posisjonering i systemisk praksis- Makt og systemisk praksis
2. Systemisk praksis innebærer å være en del av et faglig fellesskap	<ul style="list-style-type: none">- Faglig fellesskap på arbeidsplassen- Faglig fellesskap utenfor arbeidsplassen
3. Systemisk praksis utøves i en arbeidskontekst som anerkjenner og legger til rette for dette	<ul style="list-style-type: none">- Anerkjennelse av systemisk praksis som relevant på arbeidsplassen og i egen praksis- Legge til rette for systemisk praksis

4.1 Systemisk praksis i familierapeutenes arbeidskontekst innebærer å bruke systemisk praksis som et overordnet rammeverk og holdning

Ett av resultatene handler om at intervjupersonene bruker systemisk praksis som et overordnet rammeverk i sin arbeidskontekst. Flere beskriver dette som en holdning, eller en inspirasjon til hvordan de kan forstå andre og seg selv i et relasjonelt system, og en bevisstgjøring av hvordan de selv er en del av og påvirker i familiene eller systemene de jobber i. Lene beskriver hvordan hun opplevde dette da hun studerte familierapi:

«...du ligger i en brønn så ser du opp, og da ser du en bit av himmelen, og så tror du kanskje at det er alt, og så kommer du opp og så ser du bare dét landskapet».

Harlene Anderson (2003) anser terapeutens posisjon som en filosofisk holdning, og kan settes i sammenheng med hvordan intervjupersonene beskriver systemisk praksis i sitt arbeid. Flere av intervjupersonene reflekterer rundt systemisk praksis og hvordan balansere denne praksisen i ulike krav, forventninger og rammer. Den ikke-vitende posisjon har alle intervjupersonene med seg i sitt arbeid, men det kommer frem i intervjuene at hvordan de forholder seg til posisjonen varierer. Dette kommer jeg inn på i første underavsnitt. Neste underavsnitt handler om intervjupersonenes posisjonering i systemisk praksis. I siste underavsnitt tar jeg for meg intervjupersonenes opplevelse av å benytte systemisk praksis i en maktposisjon.

Intervjupersonene jobber i ulike kontekster, både med hensyn til hvor de er organisert og lokalisert. I barnevernvakten vil arbeidet kunne være alt fra én samtale på telefon til oppfølgingsarbeid over kortere perioder, mens familierapeuter som jobber i et tiltak for barneverntjenesten vil som oftest ha inntil tre måneder eller lenger oppfølging med familier. Alle fremhever systemisk praksis som en selvrefleksiv tilnærming, med en bevissthet rundt at det man bringer med seg i form av egne holdninger, forforståelse og erfaringer kan påvirke hvordan hjelpemottakeren blir møtt, forstått og vurdert.

4.1.1 Ikke-vitende posisjon er ikke uvitenhet

Intervjupersonene beskriver den ikke-vitende posisjonen som noe de er inspirert av. Samtlige beskriver at de har som utgangspunkt at de ikke kjenner til den andres historie og hvordan

situasjonen oppleves for dem. Dette kommer frem når Ola snakker om sin tilnærming til brukeren:

Jeg tenker jo at det er jo de som er ekspert på seg selv. Jeg tenker ikke at jeg er ekspert på de (...) og da er jeg jo mye mer opptatt av; Hva er det som gjør.. hva har de med seg i sin ryggsekk som gjør at de reagerer sånn som de gjør.

Sonja beskriver den ikke-vitende posisjonen som en del av en holdning som er med å prege hvordan man er sammen med familien eller foreldrene. Hun mener en ikke-vitende holdning og nysgjerrighet på den andre er en viktig del av bli-kjent fasen, og at dette er med å legge grunnlaget for videre samarbeid. Camilla beskriver dette som en tilbaketrukket holdning. Hun legger merke til selv at hun er bevisst på å bruke mer tid på å lytte på den andre i stedet for bare å hive seg rundt og komme med en løsning. I stedet har hun mer fokus på brukerens tanker om hva som kan hjelpe og kan ses på som løsning. Intervjupersonene sier at de ønsker å være åpne for den andres fortelling, og ønsker å utforske for å utvide egen forståelse av situasjonen. Sonja viser til en samtale hvor hun erfarte at for en muslimsk mor som hadde mistet omsorgen for et barn, var det viktig å ha en gudstro. Sonja var åpen for morens fortelling om hva som var viktig for henne, og anerkjente at dette var en viktig del av morens verdensbilde, og en ressurs for henne i situasjonen.

Samtidig beskrives dilemmaer med denne posisjonen, slik som Camilla gjør:

Ja, vi vet ikke nødvendigvis hvordan de har det, men at det er vanskelig å på en måte... at vi kan gå inn i en ikke-vitende posisjon når vi har lang erfaring og mye utdanning innenfor feltet, så vet vi ofte ikke nødvendigvis akkurat hvordan de har det. Men ja, vi er jo ofte litt mer ekspert enn mannen på gaten, og i hvert fall for meg så kommer jeg inn for en akutt-tjeneste, og barnevernet ofte har ganske mye makt når du kommer inn i en akutt situasjon hvor vi skal inn og løse, og det å komme inn da som ikke-vitende, det det synes jeg er ganske vanskelig ja.

Noen av intervjupersonene er opptatt av at denne posisjonen kan være utfordrende å innta, spesielt i mer akutte situasjoner. I intervjuet sier Klara at hun mener at den ikke-vitende posisjonen er nyttig fordi den kan utfordre det vi tror vi vet, og ha en bevisstgjørende funksjon. Samtidig er det viktig for henne å si at hun ikke er uvitende. I dette kan det ligge en oppfatning av at ikke-vitende kan forveksles med uvitende, og at det kan oppfattes som at «jeg ikke vet noe».

I debatten rundt ikke-vitende posisjon diskuteres blant annet om begrepet ikke-vitende posisjon fortsatt er relevant og om det er med å skape bedre hjelp til hjelpemottagerne (Holmberg & Sundet, 2021). I intervjuet med Camilla viser hun til at det kan være ganske provoserende å kaste ballen for mye tilbake til brukerne, og at balansegangen mellom åpne spørsmål og rådgivning er noe de profesjonelle må ha med seg. I den ikke-vitende posisjonen er åpenhet, nysgjerrighet og opprettholdelse av dialog med den andre, det som er med å legge til rette for en god prosess, og den profesjonelle er ekspert på prosessen (Anderson, 2019). Som ansatt i barnevernet kan ikke-vitende posisjon være med å gi muligheter for familier, med utgangspunkt i deres historie og ressurser, uten at familieterapeuten tvinger på sine egne ideer. På den annen side vil dette kunne *se ut* som et samarbeid, men konsekvensen av at en far eller mor er åpne om egne erfaringer og opplevelser vil i verste fall kunne føre til en inngripen de ikke ønsker. Da kan ikke-vitende posisjon kan være en tilsøring av maktforholdet som eksisterer mellom familieterapeuten og brukeren (Holmberg & Sundet, 2021).

I noen av beskrivelsene av ikke-vitende posisjon ser det ut til at familieterapeutene samtidig trekker slutninger og gir råd basert på sin generelle kunnskap om for eksempel tilknytning og barns utvikling. Camilla mener at barnevernvakten ikke har rammer som er tilrettelagt for utøvelse av systemisk praksis. Hun tror allikevel at systemisk tilnærming har gitt henne en mer åpenhet og et helhetsperspektiv inn i ulike situasjoner som oppleves nyttig, og hun bruker mer tid på å lytte i stedet for å hoppe rett på å gi råd. I den ikke-vitende posisjonen er oppfatningen at mening dannes gjennom språket. Dette impliserer at de involverte i samtalen behersker språket og nyanser i språket godt, at vi har en felles forståelse av hva vi snakker om, og at den som mottar hjelp er åpen for å reflektere. Ola har erfaringer med familier fra kulturer hvor oppfordring til refleksjon ikke har vært en del av oppdragelsen og oppveksten. I noen tilfeller opplever han at det ikke har så mye hensikt å stille åpne og sirkulære spørsmål, og gir da heller informasjon om barns utvikling og psykoedukasjon slik at foreldrene kan sette sine handlinger inn i en kontekst som gir mening og forståelse for hva barnet kan trenge. Samtidig er han hele tiden opptatt av å sette denne informasjonen i en språklig kontekst slik at det gir mening for foreldrene, for eksempel ved å spørre «hvis dere hadde hatt disse problemene i hjemlandet, hva ville skjedd da?».

I eksempelet til Ola kunne en dialog med åpne reflekterende spørsmål ha ledet til at foreldrene prøvde å svare uten egentlig å forstå spørsmålene. Og for ikke å virke uvitende eller lite samarbeidsvillig, ville de kanskje ikke sagt noe om dette og gått fra samtalen uten å ha fått det

de trengte av hjelp. Det kan også tenkes at den ikke-vitende posisjonen åpner for at familieterapeuten sjekker jevnlig hva den andre har forstått eller hva den andre har behov for av terapeuten. Den ikke-vitende posisjon kan være et godt utgangspunkt for å utforske om rådgivning er det brukeren ønsker. Flere av familieterapeutene sier at de jevnlig sjekker med de(n) andre hva de(n) har oppfattet i samtalen, slik at spørsmål og videre forløp kan justeres ut fra dette. Skilbred og Havnen (2017) påpeker at foreldre de intervjuet ønsket mer råd og veiledning, og at utfordringen er å finne balansen mellom refleksjonsrettet veiledning og konkrete råd og instruksjoner. Og som Anderson (2003) fremhever er det prosessen familieterapeuten er ekspert på. Ikke-vitende posisjon betyr ikke at man aldri skal gi råd, men den handler om hvordan man gjør det. Andersen et al. (2005, s. 39) spør seg hva som er til mest hjelp når mennesker befinner seg i en fastlåst situasjon, en situasjon jeg hører i intervjuene at flere av brukerne til intervjupersonene befinner seg i. Det fremheves som viktig at spørsmålene som stilles er passe forskjellig og søker forskjeller, siden det er disse spørsmålene som har endring som mål. Dette må justeres til hver enkelt familie, og når det å stille spørsmål blir for annerledes, kan man komme med råd eller tolkninger. Den profesjonelle har ansvar for å invitere til refleksjon og justere spørsmålene slik at de er tilpasset familien eller brukeren (Andersen, 2005, s. 39).

Ingen av intervjupersonene har i intervjuene snakket spesifikt om samtaler med barn og bruk av den ikke-vitende posisjon. I arbeid med barn i hjelpeapparatet, skal det vurderes om barn har rett til å si sin mening i saken (Kvello, 2023, s. 133). Det vil være nærliggende å tenke at den ikke-vitende posisjon kan møte utfordringer i slike samtaler. Refleksjon og forståelse av språk krever et visst modenhets -og utviklingsnivå (Holmberg & Sundet, 2021). Vurderingen av hvordan barnets stemme best mulig skal komme frem, kan kreve at familieterapeuten vet om andre innfallsvinkler som er utviklet gjennom generalisert kunnskap om barn.

Hovedoppgaven til barnevernet er å ivareta barnets beste. Dette kan tale for at generell kunnskap om hva barn trenger, hva som kan være skadelig og individuelle ulikheter bør være med som en del av det Mæhle kaller terapi-ekstern kunnskap (2005). Den ikke-vitende posisjon byr på en nysgjerrighet og åpenhet med barnets fortelling som utgangspunkt. Kvello (2023, s. 136) fremhever viktigheten av å skape en subjekt-subjektrelasjon med barnet, som jeg tenker er nærliggende den ikke-vitende posisjonens utgangspunkt. I visse tilfeller kan det derimot hevdes at det er nødvendig å gi råd, for eksempel med de minste barna eller de som er til fare for seg selv eller andre (Kvello 2023, s. 137).

Intervjupersonene er alle erfarne innen relasjonelt arbeid, og har møtt mennesker i mange utfordrende og ulike livssituasjoner. Å balansere mellom ikke-vitende og ekspert-posisjon og mellom ulike standardiserte metoder kreve også at man har en kunnskap om *når* man skal benytte seg av *hva*. Slik jeg tolker datamaterialet, innehar intervjupersonene erfaring, kunnskap og ferdigheter som har utviklet seg gjennom tid gjennom erfaringer, studier og i et fellesskap med andre. Alt dette virker inn på hvordan de forholder seg til ikke-vitende posisjon i deres relasjonsarbeid.

4.1.1.1 Relasjonell ekspertise

Den relasjonelle delen av den systemiske praksisen er noe alle intervjupersonene vektlegger. Felles for alle intervjupersonene er alle avveininger de må gjøre i sitt relasjonelle arbeid og systemiske praksis, og hva dette krever av deres relasjonelle kompetanse og ferdigheter. Lene sier:

Jeg tror nok at det er mye i forhold til hvordan man ser hverandre som mennesker, altså rett og slett det med den relasjonelle kontakten. At har vi ikke den, så har vi på en måte... da blir det vanskelig å gå videre.

For Klara handler systemisk praksis blant annet om *hvordan* hun prater med de hun treffer. I intervjuet sier hun at det er viktig for henne å være bevisst egen forforståelse og holdninger inn i ulike situasjoner, da dette vil påvirke hvordan hun møter de hun skal snakke med. Flere intervjupersoner nevner dette i intervjuene. Sonja sine erfaringer er at relasjonen trumfer metoden, og hun vektlegger bruk av tid på å bygge relasjon med brukerne i sitt relasjonelle arbeid. Hun trekker frem begrepene «medhet» og «omhet» som noe hun har tatt med seg fra familierapi-studiet. Hun oppfatter at hennes holdning med å tenke «med» og ikke «om» brukerne har betydning for hvordan hun går inn i møte og relasjon med dem. Nysgjerrighet på den andres forståelse og å bygge en relasjon er noe Ola mener kan åpne for samarbeid:

Den samarbeidsorienterte tilnærmingen som vi, som jeg tenker er veldig viktig, og som jeg også bruker i forhold til å... bygge en relasjon. Så må en få til et samarbeid,(...) og for å få til et samarbeid, så må en være nysgjerrige på de's forståelse, sant.

Terapeutens ekspertise vil være å kunne invitere inn andre og engasjere i samarbeidende relasjoner og dialogiske samtaler, altså en relasjonell ekspertise (Anderson, 2021, s. 208). Anderson påpeker at terapeuten ikke er uten ekspertise, og skal ikke fornekte eller

tilbakeholde den. Hun mener at det derimot er viktig at terapeuten er bevisst på hva den tror at den vet, og at dette alltid vil være til stede (Anderson, 2021, s. 208). Ved å møte den andre med tillit kan man skape et grunnlag for videre beslutninger, og hvor usikkerhet blir ivaretatt (Aamodt, 2024, s. 221). Ved å vise tillit risikerer man også at tilliten blir misbrukt, men det skaper også nye relasjonelle muligheter (Aamodt, 2024). Tillit innebærer mer enn kun en forståelse av tillitens relasjonelle funksjon. Den krever også at familieterapeuten har nok kunnskap, for eksempel om sammenhengen mellom brukerens livssituasjon og omsorgskompetanse (Aamodt, 2024).

Men det viktigste er jo denne relasjonen da, altså å utvide og se litt sånn, vær nysgjerrig, ikke låst og snever (Lene).

Relasjonelt arbeid med andre i sårbare livssituasjoner kan ses på som en handling med etisk ansvar (Hedges, 2010, s.1). Relasjonene som dannes kan ha en stor effekt på andres liv, og det er derfor av betydning hvordan familieterapeutene tar ansvar for relasjonen med brukerne. Refleksjon kan være et verktøy til dette, ved å utforske kompleksiteten i samtalene for å virkelig finne ut hva som kan være til hjelp for den andre (Hedges, 2010, s. 1). I intervjuene kommer det frem at de fleste intervjupersonene synes refleksjon og selv-refleksjon har opplevdes svært meningsfullt og utviklende under studietiden. På deres respektive arbeidsplasser varierer det hvordan og i hvilken grad refleksjon med kolleger fungerer eller er satt i system. Mulighet for å reflektere med andre vil gi flere anledninger til å utvikle en refleksiv holdning (Hedges, 2010, s. 3). Refleksivitet i relasjonell og systemisk praksis handler om gjensidige komplekse prosesser; det hjelper med å reflektere rundt hva vi kommuniserer med språk og emosjonelle responser, hva terapeutene inviterer til og hva de er med å samskape i den relasjonelle og systemiske praksisen (Hedges, 2010, s. 3).

En intervjuperson beskriver viktigheten rundt å være innenfor eget toleransevindu i møte med andre, og at refleksjoner rundt dette er noe hun gjør seg både i forkant og i etterkant av samtaler:

[...] hvis tempoet blir for høyt, ..., at jeg ikke har debriefing, har ikke leirbålet. ... Jeg har ikke den støtten, det er absolutt hinder, ... da har jeg det ikke bra, og da hvis jeg ikke har det bra selv, så klarer jeg heller ikke å være det for noen andre (Sonja).

Alle intervjupersonene vektlegger selvrefleksivitet som en viktig del av det å utøve rollen som familieterapeut, og noe som har vært en sentral del av endringen og bevisstgjøringen av seg

selv som del av systemet og hvordan de selv er med å påvirke det i det relasjonelle arbeidet. Det beskrives av familierapeutene som det å være bevisst på egen forforståelse og holdninger, og også hvordan man møter de(n) andre i samtaler. Å være en samtalepartner som er tilstedeværende og som har fokus på brukerens historie og behov, krever at man selv er på plass mentalt. Som Sonja gir uttrykk for i sitatet over, klarer hun ikke å være bra for andre dersom hun ikke har det bra selv. Relasjonelt arbeid kan være både givende og krevende, men hjelperollen er ofte under press på grunn av manglende ressurser (Mellingen & Lindemann, 2024, s.39). For mange krevende saker, forventninger som ikke kan innfris og lite kollegastøtte kan være med å skape dårlige vilkår for den relasjonelle og systemiske praksisen. Dette drøftes mer inngående i avsnittet om anerkjennelse.

4.1.2 Posisjonering i systemisk praksis

Alle intervjupersonene beskriver systemisk praksis både i en ekspert-posisjon og i en ikke-vitende posisjon. Posisjoneringen slik de beskriver, kan både være noe man velger selv (for eksempel ikke-vitende posisjon) eller som er pålagt (for eksempel gjennom lovverk). I eksempelvis akutte saker med høy bekymring vil en ekspertposisjon bli mer fremtredende, da avgjørelser må tas raskt og med eksternterapeutisk kunnskap (Mæhle, 2005).

Jeg er ikke uvitende, selv om jeg ikke vet akkurat hvordan det er for deg da.

Ydmykhet knyttet til den individualiteten i oppfatning, opplevelser, erfaring, samtidig som jeg opplever at jeg står ganske sånn komfortabelt i at, jeg vet jo noe om hva som er liksom type, sånn allmenn-menneskelig. Vi trenger andre folk. Det er litt sånn OK, dette vet vi noe om, liksom, det fins forskning fra alle mulige fagfelt liksom. "Så topp" tenker jeg, da kan vi si noe om det på en måte, men å være likevel liksom åpen for nyansering i forståelsen av hva er godt nok hvis vi snakker om omsorg for eksempel? Der tenker jeg at det er kjemperelevant og ha med seg på en måte, og jeg tenker det er egentlig en viktig rolle å se inn mot barnevernfaglig utøvelse fordi, det er viktig at ikke vi går i en felle der vi tror at vi vet noe vi egentlig ikke vet, og at det kanskje er på grunn av et eller annet (Klara).

I sitt arbeid beskriver intervjupersonene nytteverdien av å ha både en ikke-vitende posisjon og en ekspert-posisjon. Hvordan man inntar og gir andre posisjoner kan påvirke videre relasjon og samtaler. Balansen og bevisstheten rundt disse posisjonene virker, slik jeg tolker det, viktig

for intervjupersonene. Å ikke være låst til én posisjon, men ha kunnskap og erfaring i hvordan de kan utfylle hverandre ser ut til å være nyttig i den systemiske praksisen. Ola uttrykker skepsis overfor evidensbaserte metoder der det fremstår som at den profesjonelle skal ha svaret på familiers utfordringer, men sier samtidig at det kan være styrkende for familierapifeltet at det forskes mer på hva som er virksomt innen systemisk praksis. Tilden et al. (2022) tar opp dette temaet i artikkelen «Å ta empirien på alvor v. 2.0» hvor de hevder at systemisk praksis i Norge i stor grad er inspirert av teorier basert på ideologi og filosofi som ikke bygger på forskningsbasert kunnskap. Noen av intervjupersonene orienterer seg mot en dialogisk- samarbeidende og sosialkonstruksjonistisk retning, og uttrykker skepsis til evidensbaserte metoder, da disse ikke tar utgangspunkt i kunnskapen fra hjelpemottagerne selv, såkalt ideografisk kunnskap (Tilden et al. 2022).

Som Lorås og Sundelin (2018) påpeker, har systemisk terapi de senere årene i hovedsak blitt beskrevet ut fra en sosialkonstruksjonistisk teori, slik som samarbeidende-dialogisk retning. Terapeuter i den sosialkonstruksjonistiske posisjonen vil hevde at en nøyaktig replika av hva som finnes «der ute» ikke eksisterer. Det kan lede til en slags frykt for terapeuten i å være kunnskaps og forskningsbasert på grunn av den ikke-vitende posisjonen i det systemiske feltet. Den ikke-vitende posisjonen kan inntas som et etisk ståsted, slik jeg også tolker at intervjupersonene gjør. De beskriver posisjonen blant annet som en posisjon hvor man møter brukerne med utgangspunkt i deres historie. Samtidig ser det ut til at resultatene viser at noen av intervjupersonene oppfatter denne posisjonen utydelig, særlig med tanke på om man samtidig kan bruke eksternterapeutisk kunnskap (Lorås & Sundelin, 2018). Da kan det bli utfordrende å veksle mellom ulike posisjoner innen ulike epistemologier som sosialkonstruksjonismen og realismen (Lorås & Sundelin, 2018). Det Lorås og Sundelin (2018) kaller «den multi-epistemologiske terapeut» vil, slik jeg ser det, kunne omfavne perspektivene intervjupersonene beskriver rundt hva systemisk praksis innebærer for dem. Som flere av intervjupersonene sier er det en skepsis mot å tro at én metode skal omfavne hele kompleksiteten til mennesker og familier. Dette var også et funn i Lorås og Sundelin sin forskning (2018), der de så at alle deltakernes ståsted bestod av sosialkonstruksjonisme, kritisk realisme og konstruktivisme. De konkluderte da med at en systemisk terapeut som kan dra veksler på posisjoner i ulike epistemologier vil kunne utvide sitt terapeutiske «språk» slik at man kan dra nytte av både såkalt ekspert-kunnskap om for eksempel biologi og utviklingspsykologi, sammen med brukerens kunnskap om seg selv. Et slikt syn på posisjoner i ulike epistemologier kan utvide synet til både-og fra enten-eller når terapeutene skal innta en

posisjon i sin systemiske praksis. Som Priest (2021) hevder: «...the field of family therapy will only stay vibrant when we have robust debates around family relationships and theories that explain them” (138).

Noen av intervjupersonene forteller om endring i hvordan de bruker metoder eller program etter videreutdanningen i familierapi, eksempelvis i bruk av COS:

Det jeg ser jeg legger merke til -jeg tenkte på det nå - er at jeg har jo sittet med COS i går og jeg, jeg bruker jo ikke manual lenger. Nei, altså filmen går og den den den undervisningen er der og du, den oppmuntrer til en pause her og en pause der er, av og til tar vi pause der, andre ganger ikke. Men det er på en måte mye mer styrt av det som skjer i rommet og dialogen med den andre forelder da (Sonja).

Sonja forteller videre hvordan hun kan jobbe i faser; at en oppfølging med en familie kan starte med et program eller intervensjon, slik at foreldrene får et verktøy. Deretter kan de inviteres inn til familierapeutiske samtaler i etterkant av kurset. Selv de familierapeutene som har uttrykt skepsis overfor evidensbaserte metoder i intervjuene, forteller at de også bruker slike standardiserte programmer i sin praksis og kan finne det nyttig. De fleste beskriver en tilpasning av de standardiserte programmene til sin systemiske praksis. Flere av intervjupersonene bruker og veksler mellom ulike retninger innen familierapi som løsningsorientert, narrativ og strukturell tilnærming. Andre ganger brukes programmer som ICDP, COS eller psykoedukasjon.

Tilden (et al., 2022) mener at familierapeuter kan deles inn i minst fem kategorier. Fra de som har sosialkonstruksjonismen som forankring, hvor systemiske prinsipper er mer en holdning eller hvor en bruker systemiske elementer, til de som ser på systemisk tilnærming som et overordnet rammeverk. I rammeverket kan det brukes modelltilnærminger utviklet innen familierapi, de som ble utviklet innen individualterapi, eller de som innlemmer et bredt spekter av tilnærminger (Tilden et al., 2022). Som intervjupersonene selv sier er systemisk praksis både en holdning, en måte å forstå og møte andre på, men også konkrete familierapeutiske tilnærminger som er mulig å kombinere med metoder og program utviklet utenfor det familierapeutiske feltet. Slik jeg tolker det kan systemisk praksis justeres etter behov med brukeren i sentrum, familierapeuten kan sies å posisjonere seg ut fra dette. Ved å ta terapi-ekstern eller generell kunnskap om for eksempel barns utvikling eller om traumer,

kan dette sammen med ideografisk kunnskap gjøres om til hjelp som er tilpasset de unike behov i hver enkelt situasjon (Mæhle, 2005).

Sletten og Bjørkquist (2020) fant i sin forskning at ansatte i barnevernet justerer standardiserte modeller til sin praksis med faglig skjønn. Verktøyene fra de standardiserte modellene ble endret ved å lage nye regler for bruk som passet til egne profesjonelle overbevisninger og arbeidshverdag (Sletten, 2020). Dette er i tråd med hvordan flere av intervjupersonene beskriver sin måte å bruke standardiserte modeller (for eksempel COS) i systemisk praksis. I arbeidshverdagen til familieterapeuter i en barneverk kontekst kan det sies at systemisk praksis må eksistere side om side med en ekspert-posisjon og standardiserte modeller. Det kan diskuteres om dette da i det hele tatt kan kalles systemisk praksis. For intervjupersonene representerer systemisk praksis uansett en overordnet holdning som innbyr til refleksjon, og en bevissthet rundt hvordan man har med seg selv inn i møte med andre.

4.1.3 Makt og utøvelse av systemisk praksis

Intervjupersonene forteller om utøvelse av systemisk praksis i en posisjon med makt. Samtlige intervjupersoner uttrykker bevissthet rundt dette, og har med seg maktrefleksivitet rundt systemet og egen posisjon inn i arbeidet. Noen uttrykker ubehag og liker ikke å utøve denne formen for myndighet når den går på tvers av brukernes ønsker, da det utfordrer prinsippene i den systemiske tilnærmingen. Andre sier at de ser at dette som en nødvendig del av arbeidet, og at makt kan skape mulighet for endring. Intervjupersonene beskriver makt som både noe som kan forstyrre endringsarbeid, men flere ser at det også kan være en døråpner både inn til kontaktetablering og at de kan bruke makten til å oppnå endring for familier. Noen intervjupersoner trekker frem at utdanningen som familieterapeut har gjort dem mer bevisst på hvordan de utøver makt og diskursene som styrer vurderingene de tar, for eksempel hva de skriver i journalnotat og rapporter. Flere sier at de er opptatt av å informere om sin rolle og være transparent rundt sine vurderinger med familiene de snakker med. Slik jeg forstår intervjupersonene, er det hvordan man forholder seg til og utøver denne makten som kan ha stor betydning for den systemiske praksisen. Prinsipper fra systemisk praksis beskrives som å ha betydning for refleksjoner rundt makt og videre i det relasjonelle arbeidet.

Ja, du har jo makt, selv om du kan prøve å altså... Jeg er en veldig ydmyk person og prøver på en måte ikke å gå inn å vise at jeg har makt. Jeg går heller inn som en

ydmuk og tenker at det er familien som på en måte eier problemet sitt. Og at det skal være en hjelp i å løse det, men av og til så klarer ikke de å tenke løsninger, og da må vi bare fikse det (Camilla).

Makten de ansatte i barnevernet er tildelt er gjort det av en grunn. De skal kunne ta avgjørelser for å ivareta barn. Noen ganger på tross av foreldrenes eller barnas samtykke og samarbeid (Barnevernloven, 2021). Fra et diskursperspektiv vil dette være en myndighet som er tildelt basert på hva samfunnet har blitt enige om hva som er rett eller galt, for eksempel hva som vurderes som god nok omsorgsutøvelse i den tiden vi lever i (Burr, 2015). Med makt følger ansvar. I sitatet over blir det på den ene siden uttrykt at Camilla går inn i relasjoner med en innstilling om at hun skal ta utgangspunkt i den andres historie og oppfattelse av problemet. På den andre siden er det barnets beste som gjelder, og noen ganger må det tas vurderinger som går på tvers av foreldres eller familiens ønske. Slike relasjoner vil i utgangspunktet ha en maktskjevhet, da barnevernet representerer en myndighetsutøvelse. Barnevernet i Norge har lav tillit blant folk generelt (Bufdir, 2018). Den lave institusjonelle tilliten kan føre til at mange er skeptiske til å ta imot hjelp fra barnevernet. «Tillit i barnevernets relasjonelle arbeid kan derfor ikke ses løsrevet fra barnevernets makt» (Aamodt, 2024, s. 221). Makten kan ses både som utgangspunkt for det relasjonelle møtet, og i tilliten mellom familierapeuten og brukeren (Aamodt, 2024, s. 222). Når Camilla sier at hun prøver å ikke vise makten hun har, kan det tolkes som at hun er bevisst sin rolle og den makten og mistilliten til barnevernet som mange har. Å gå inn med ydmukhet kan handle om å prøve å etablere tillit og en god relasjon som utgangspunkt for videre samarbeid. I stedet for å mekanisk følge retningslinjer og lovverk, kan ydmukheten ses som et forsøk på å se de ulike brukernes unike situasjoner og møte dem med en ikke-vitende posisjon. Selv om det er en skjevhet i makten vil det å prøve å møte den andre med tillit kunne skape nye relasjonelle muligheter (Aamodt, 2024, s. 222). I et systemisk perspektiv vil utgangspunktet være at vansker håndteres best i det relasjonelle systemet de oppstod i, og brukerens egne historier ses som det beste utgangspunktet for å finne løsninger på problemene (Lorås et al., 2017). I møte med barnevernets institusjonelle makt kan den systemiske praksisen bli utfordret når man blir nødt til å handle raskt, som i akutte situasjoner.

Akutte situasjoner og mennesker i krise kan kreve andre måter å bli møtt enn med reflekterende og åpne spørsmål. I slike tilfeller vil det være nyttig å ha generell kunnskap om kriser og hvordan mennesker i kriser kan reagere. Å vite at konsekvenstenking og

impulsregulering kan bli hemmet, gjør at man møter personen med å ha fokus på å regulere opp eller ned slik at det kan bli tilrettelagt for kommunikasjon (Thuen & Mellingen, 2023). En krisesituasjon kan påvirke evnen til å ta inn og prosessere den informasjonen som blir gitt. Evnen til å ta inn komplekse eller abstrakte beskjeder vil være svekket, og et enklere og mer intuitivt budskap vil være enklere å forstå i krisesituasjoner (Thuen & Mellingen, 2023, s. 191).

Ola beskriver hvordan makten som ligger i hans rolle som ansatt i barnevernet også kan åpne dører. Han har opplevd flere ganger at foreldre har kommet motvillige til samtale, og han er i oppstarten opptatt av å alminneliggjøre og ufarliggjøre kontakten, og snakke om at målet er at både barnet og de skal få det bedre:

Så blir det litt sånn at, etter en stund så slapper de ganske fort av ja, og begynner å se at ja, kanskje det er noe å hente her sånn, og så kan en jo lure på om de kommer der fordi at de vil at det skal gå fort og komme seg gjennom veiledningen. Så har jeg faktisk spurt mange om hva de tenker skal til for å bli kvitt barnevernet. Og da var det overraskende mange som sier nei, jeg vil ikke blitt kvitt barnevernet, for det er jo veldig hjelpsomt å gå her (Ola).

Makt slik det beskrives over, kan være en pådriver for opprettelse av kontakt mellom familieterapeuten og brukeren. Selv om Ola opplever det som et ønske videre fra foreldre om kontakt, kan dette komme av flere mulige grunner. En mulighet kan være at Ola har klart å opprette en god relasjon og tillit med brukeren han snakker med. Den andre kan være at brukeren har gått inn i en underlegen rolle for av frykt for ikke å bli sett om samarbeidsvillig. Dette kan ses som en form for makt som individer tillegger seg selv (Aamodt, 2024, s. 222). I et systemisk perspektiv vil brukerens historier være et viktig utgangspunkt for det relasjonelle arbeidet. Dette kan dermed påvirke hva familieterapeutene får informasjon om, da brukerne vet at dette potensielt «kan brukes mot dem» i for eksempel vurderinger av deres omsorgsevne og utvikling.

Makt kan også ligge i regler og prosedyrer for hvordan den ansatte skal utøve sin rolle, eller i bestemte teorier på hvordan foreldre og barn skal forstås (Aamodt, 2024, s. 222). Dersom ikke barnevernet jobber ut fra flere forskjellige teorier mener Aamodt at foreldrene risikerer å bli sett på en ensidig måte (2024, s. 227). Dette vil kunne være viktig å ta med seg inn i

systemisk praksis, med tanke på å være åpen for at andre teorier kan være relevante. Kojan og Storhaug (2022) fant i sin studie at familier barnevernet møter generelt har flere og tyngre belastninger i sin livssituasjon enn befolkningen generelt, og at de er fire ganger mer representert med lav sosioøkonomisk status. Med et sosialkonstruksjonistisk utgangspunkt kan det tenkes at faren for at for stort fokus på endring gjennom språket vil undergrave betydningen av for eksempel sosioøkonomiske stressfaktorer (Jensen, 2016). Makten i familieterapeutens valg av perspektiv kan farge hva terapeuten punktuere på og vektlegger i samtalen, det som Uggerhøj (2002) kaller mikromakt. Bevissthet og refleksjon rundt egen maktposisjon i utøvelsen av systemisk praksis i sin arbeidskontekst vil derfor kunne være av betydning for samtaler og samarbeid med brukerne.

4.2 Systemisk praksis innebærer å være en del av et faglig fellesskap

For intervjupersonene er det faglige fellesskapet en del av det å utøve systemisk praksis. Begrepet faglig fellesskap kan forstås som å utvikle praksis og ha en felles forståelse om hvordan man bedrer praksisen til nytte for de som skal motta hjelp (Valle et al., 2023). Intervjupersonene beskriver ulike aspekter ved et faglig fellesskap. Et faglig fellesskap kan ha innvirkning på følelsen av tilhørighet og identitet som familieterapeut, fellesskap kan inspirere og i fellesskap kan refleksjon og faglig utvikling skje.

4.2.1 Faglig fellesskap på arbeidsplassen

Muligheten til å ha faglige drøftinger med kollegaer ser ut til å være viktig for alle, både med tanke på å få «luftet» egne tanker og dilemmaer man kan stå i, og for å kunne få tilbakemeldinger og andre perspektiv i den systemiske tilnærmingen. Noen av intervjupersonene sier at de selv tatt initiativ til egne treff og veiledningsgrupper med familieterapeutene på jobb. De ønsker å kunne øve mer på blant annet systemisk praksis, og utvikle seg i et faglig fellesskap. Flere av intervjupersonene oppgir å ha blitt inspirert av kolleger, og oppgir dette som en igangsetter både for å ta familieterapiutdanningen og som et påfyll i jobben. Sonja beskriver hvordan hun ble svært inspirert av en nytilsatt kollega som hadde master i familieterapi og som snakket mye om faget på jobb. En tidligere kollega som var familieterapeut, var også grunnen til at hun søkte seg inn på videreutdanningen i familieterapi. Klara beskriver hvordan hun blir inspirert av en kollega som holder på med doktorgrad innen familieterapi, og at måten hun holder faget høyt påvirker Klara i sitt arbeid.

Vi var veldig mange [familieterapeuter] her en periode, og det hørte du igjen på veiledning, når vi hadde det. Vi hadde mye reflekterende team. Mye som ble hentet i fra system, altså sant, språkssystemisk, altså ved oppgaver, så det var nok mye fokus på det. Men om det var mer litt tilfeldig fordi at mange hadde gått på det. Det tror jeg. Jeg tror at hvis jeg hadde vært alene og kom tilbake, så tror jeg faktisk ikke at det har det vært liksom sånn at «nå skal du jobbe på en litt annen måte». Du må liksom ta litt ansvar for å bringe det inn selv (Lene).

Et faglig fellesskap kan gi grobunn for læring og utvikling, med det krever at deltakerne er aktivt med (Lave og Wenger, 2003). Å benytte seg av systemisk praksis på arbeidsplassen innebærer for intervjupersonene å utøve det i et faglig fellesskap. Dette fellesskapet er en del av konteksten den relasjonelle og systemiske praksisen foregår i. Hvis man ser kolleger på arbeidsplassen som et system, vil systemet ha sine måter å interagere (autonomi), samtidig som det vil respondere på miljøet rundt (tilpasning) (Priest, 2021). Med utgangspunkt i systemteorien, kan man anta at flere ansatte på samme arbeidsplass med kunnskap og bruk av systemisk praksis, vil kunne øke sannsynligheten for at denne praksisen blir akseptert og integrert i fellesskapet. Det vil allerede være en del av deltakerne i systemet sin måte å interagere på, og det vil kreve færre anstrengelser å bli en del av de eksisterende måter å interagere på.

Det skal jo på en måte, vi følger jo opp, kanskje litt mer familier og, men det er nok ikke tilrettelagt sånn direkte i barnevern eller barnevernvakt dette med systemisk praksis, tenker jeg. Det kommer nok litt mer og mer, for det er flere og flere som tar utdanningen, og man blir kanskje det mer og mer bevisst, men sånn i utgangspunktet så tror ikke jeg rammene og strukturen er der, så det blir jo litt opp til personer som er inni (Camilla).

Når rammene og forventningene til bruken av systemisk praksis er fraværende eller utydelige, kan det tenkes at det faglige fellesskapet vil ha stor betydning for den systemiske praksisen. Tilhørighet til en felles forståelse av systemisk praksis, andres perspektiver og refleksjoner vil mest sannsynlig virke inn på egen faglig utvikling og motivasjon for praksis. Ser man mening som skapt gjennom språk (Gergen, 2015) vil et felles fagspråk kunne være meningsbærende for benyttelsen av systemisk praksis på arbeidsplassen. Som tidligere nevnt kan refleksjon rundt de komplekse relasjonene familieterapeutene møter i arbeidet, være viktig for å utforske

hvordan terapeuten selv påvirker relasjonen til de hen snakker med. Familierapeuter som jobber i et faglig fellesskap har flere anledninger til å ta en refleksiv holdning enn om man jobber alene (Hedges, 2010, s. 3). Hedges holder videre frem at kolleger kan hjelpe med å reflektere over sine forestillinger og relasjonelle mønster, og om vi har oversett viktige aspekter ved brukerens identitet (2010, s. 3). Vi opprettholder nysgjerrighet mot våre fordommer når vi har kontinuerlige samtaler med våre kolleger og andre utenfor egen arbeidsplass (Cecchin et al., 1992).

Ut fra dette kan det tenkes at å utøve systemisk praksis ideelt sett bør skje i fellesskap med andre med samme faglige tilnærming. Et felles språk og en felles grunnlagsforståelse kan styrke det faglige perspektivet og refleksjoner over forhold som er viktige, men vanskelige å reflektere over alene. Flere av intervjupersonene peker på at det har en verdi med en felles forståelse av systemisk praksis, og man får utfordret og utviklet egen systemisk praksis i fellesskap med andre som har samme grunnlagsforståelse. «Bare kolleger kan fullt ut anerkjenne hverandres profesjonelle ferdigheter, evner og bidrag til jobbrelevante mål» (Betzler & Lösche, 2021, s. 221). Kolleger er i en unik posisjon til å anerkjenne hverandres erfaringer og evner, siden de gjør samme type arbeid og kjenner av erfaring hva som kreves i akkurat den spesifikke arbeidskonteksten. Det er dette som gir kolleger autoriteten til å anerkjenne fullt ut arbeidet til de man jobber sammen med (Betzler & Lösche, 2021). Kolleger som benytter seg av systemisk praksis i samme arbeidskontekst, vil derfor kunne ha potensiale til å utfordre og reflektere med hverandre på en annen måte enn med kolleger med annen faglig bakgrunn.

I en studie fra England rettet mot ansatte i barnevernet, impliserer funnene at øving på systemisk praksis var den faktoren som var mest assosiert med bedre ferdigheter i jobben, og at kvaliteten på systemisk drøfting om saker i fellesskap hadde sterk sammenheng med kvaliteten på praksisen rett mot familier (Bostock et al., 2017). Dette kan ses i sammenheng med ønsket fra flere av intervjupersonene om å ha egne treffpunkt hvor systemisk praksis er i fokus. En felles grunnlagsforståelse, felles refleksjoner og drøftinger kan styrke den systemiske praksisen. Baksiden med slike faglig fellesskap kan være at det virker ekskluderende for dem som ikke har familierapiutdannelse. Familierapeutene kan ses som en eksklusiv gruppe som får ekstra fordeler, og det bør derfor være en plan på avdelingen hvordan slike fagfellesskap skal gjennomføres til det beste for alle. Som en av intervjupersonene påpekte, kan du utøve systemisk praksis selv om du ikke har familierapiutdannelsen. Dessuten kan et faglig fellesskap med kun fokus på systemisk

praksis bli ensrettet i sin forståelse, for eksempel ved å legge hovedvekten av forståelsen på sosialkonstruksjonisme. Priest (2021) vektlegger viktigheten av å være åpen for andre felt, blant annet genetikk, biologi, tilknytning, makt og privilegier, i forståelsen av system og familiesystemteori.

4.2.2 Faglig fellesskap utenfor arbeidsplassen

Samtlige intervjupersoner opplyser at de har deltatt på eller har planlagt å delta på fagsamlinger om systemisk praksis utenom arbeidsplassen. Dette begrunnes med et ønske om å lære mer, en frykt for at faget skal blekne og et fellesskap med andre som bedriver systemisk praksis. For flere av intervjupersonene virker et slikt fellesskap å ha betydning for inspirasjon og motivasjon i den systemiske praksisen. Et flertall av intervjupersonene oppgir å ha kontakt med studiestedene som tilbyr familieterapiutdanning. Noen har veileder derfra, andre har tatt imot studenter i praksis på arbeidsplassen fra videreutdanning/master i familieterapi. Dette kan bidra til at de ansatte på arbeidsplassene får invitasjon til fagdager eller forelesninger ved utdanningen for familieterapi. Flere ser dette som en viktig mulighet til å holde seg faglig oppdatert. Et aspekt som kommer frem i noen av intervjuene er at rammer og ressurser på arbeidsplassen, og blant annet leders innstilling til om dette er noe som skal prioriteres, kan påvirke kontakt og samarbeid med eksternt fagmiljø.

Det trekkes frem av flere av intervjupersonene at det finnes så mange retninger innen familieterapi og systemisk praksis, at man ofte bruker det man kjenner og føler seg komfortable med. Samtidig ønsker flere å utvide sitt repertoar innen det systemiske feltet, og flere sier at treff med familieterapeuter som jobber systemisk andre steder kan gi viktig faglig påfyll. Alle intervjupersonene sier de har planer om å gå på eller har deltatt på Systemisk kafé. Dette er et møtepunkt som arrangeres med fagpersoner innen systemisk tilnærming som forteller om egne erfaringer med systemisk praksis. Her kan man treffe kjente i nettverket eller utvide nettverket, ha et fellesskap og tilhørighet og få faglig påfyll og inspirasjon til egen systemisk praksis. Sonja beskriver viktigheten for henne å ha kontakt med andre familieterapeuter også utenfor egen arbeidsplass:

Jeg har dratt inn på systemisk kafé i Oslo, og jeg.. så det å henge seg på miljøet da. Vurderer å dra til Bergen neste år, sant, for å være med på nordisk konferanse og sånn. For det betyr mye for meg.

Et faglig fellesskap utenfor arbeidsstedet ser ut til å kunne tilføre ny kunnskap, andre perspektiver og inspirasjon. Utfordringer med å kunne delta på dette, ifølge noen av intervjupersonene, var at konferanser og lignende kunne bli for dyrt å delta på. Det kunne også være utfordrende å få godkjenning på arbeidsplassen til å delta. Slik jeg tolker flere av intervjupersonene, handler systemisk praksis om å være en del av fagmiljøet. Dette kan innebære å være oppdatert på det som skjer i fagmiljøet regionalt og nasjonalt, men også om utvikling av identiteten som familieterapeut i samskaping med andre familieterapeuter. I lys av Foucault sin teori om diskurser (1999) kan all identitetsdannelse ses som noe som er avhengig av omstendighetene. En familieterapeut har ikke medfødte uforanderlige egenskaper, praksis dannes gjennom kryssinger av individuelle og kollektive erfaringer. Diskursene som dominerer, vil prege hvordan vi ser på oss selv og utviklingen av identitet som familieterapeut eller systemisk praktiker. For Foucault var det et mål å forstå de individuelle konstruksjoner av egen identitet og plassere det i sammenhengen med makt og kunnskap (1999). Det er gjennom språk og praksiser familieterapeuter skiller seg fra andre måter å utøve relasjonelt arbeid på. Identitet som systemisk praktiker vil i lys av dette være påvirket av rådende diskurser og maktrelasjoner. Gjennom å være oppdatert på hva som foregår i det faglige miljøet, ha kunnskap om ny forskning og være en del av fagmiljøet, kan dette bidra til mer kunnskap og til å skape en sterkere identitet som familieterapeut og systemisk praktiker. Ved å inneha mer kunnskap og en sterkere identitet som familieterapeut, vil det man ytrer og mener kunne ha større faglig tyngde i rådende diskurser.

Som Cecchin et al. (1992) påpeker så opprettholdes nysgjerrighet mot våre fordommer og oppfatninger når vi har kontinuerlige samtaler med våre kolleger og andre utenfor egen arbeidsplass. Å være nysgjerrig og ha samtaler om arbeidet man gjør i den profesjonelle rollen, vil kunne bringe inn vår nysgjerrighet på egne fordommer. Et fagfellesskap på arbeidsplassen kan være preget av en etablert oppfatning av hva systemisk praksis *er*, mens et faglig fellesskap utenfor arbeidsplassen kan utfordre etablerte sannheter. I et større faglig fellesskap, som konferanser og lignende, vil man kunne sette egen systemisk praksis i en større faglig sammenheng og få utvidet sine perspektiver.

4.3 Systemisk praksis innebærer at den utøves i en arbeidskontekst som anerkjenner og legger til rette for dette

Anerkjennelse av systemisk praksis og tilrettelegging på arbeidsplassen vektlegges av flere av familieterapeutene som betydningsfullt for deres utøvelse av systemisk praksis. Noen beskriver at det ligger i planverket for tjenesten at det skal benyttes systemisk praksis. Felles for alle er at det ikke er en klar oppfatning for hvordan systemisk praksis forventes å benyttes, men at det generelt oppleves at det er tillit og frihet på arbeidsplassen rundt hvordan familieterapeutene kan praktisere dette. Anerkjennelse handler blant annet om at vårt bidrag til fellesskapet etterspørres, bekreftes og verdsettes, og skjer i en gjensidighet med andre (Honneth, 2008). De ulike intervjupersonene er ulikt organisert, noen er plassert sammen med andre tjenester i kommunen. Dette vil også kunne påvirke hva de opplever som anerkjent praksis der de jobber.

4.3.1 Anerkjennelse av systemisk praksis som relevant på arbeidsplassen

Flere av familieterapeutene mener det er viktig å få anerkjennelse for deres kompetanse og utøvelse av systemisk praksis, da dette vil ha betydning for hvordan praksisen kan benyttes. Noen uttrykker at de etter familieterapistudiet har måttet ta stilling til om de har kunnet jobbe i en arbeidskontekst hvor det systemiske har fått liten plass, eller der rammene gjør at de også må inneha en ekspertrolle. Samtlige har tatt familieterapiutdanningen mens de har jobbet, alle etter avtale med arbeidsstedet. I dette ligger det i seg selv en anerkjennelse av at videreutdanningen er relevant og ønsket praksis på arbeidsstedet. Noen av informantene sier at det er en tydelig plan med opprusting av kompetanse og at den skal benyttes. Dette kan ses som en etterspørsel og verdsettelse av systemisk praksis i arbeidet som skal utføres. Leders anerkjennelse og tillit til familieterapeutene og deres utøvelse av systemisk praksis trekkes frem som viktig for flere av intervjupersonene. Eksempler som gis er at leder snakker høyt om hva familieterapeutene kan bidra med inn i avdelingen, eller at leder gir de ansatte tid til å drøfte og øve på systemisk praksis. Honneth (2008) trekker frem betydningen av gjensidighet i sin teori om anerkjennelse; individer har behov for anerkjennelse, men må også anerkjenne andre. Det blir sagt av noen av intervjupersonene at familieterapeutene også må ta ansvar selv for å bringe systemisk praksis inn i avdelingen. Slik jeg tolker dette, vil det si at familieterapeutene må ta initiativ til å bringe inn det systemiske perspektivet i avdelingen, og på den måten vise hva systemisk praksis kan bidra med på arbeidsplassen.

Ledere beskrives av flere som nøkkelpersoner i anerkjennelsen av systemisk praksis. Noen oppgir å ha nærmeste leder som er utdannet familierapeut, og opplever at det da kan være en større forståelse av den systemiske tilnærmingen, og anerkjennelse av systemisk praksis. Lene og Sonja opplever at lederens forståelse av systemisk praksis styrker familierapeutenes muligheter til utøvelse og utvikling av ferdigheter innen systemisk praksis på arbeidsplassen. Sonja sier at hennes leder anerkjenner verdien og hva familierapien kan bidra med, og at dette blir sagt høyt på avdelingen. På hennes avdeling har de nettopp startet opp egne veiledningsgrupper kun for familierapeuter, etter avtale med leder. Anerkjennelse kan også handle om å bli møtt på hva familierapeutene har behov for i utøvelsen av systemisk praksis:

[...] få tak i åpningen i samtaler, sant, da trenger du, da trenger du å trene litt på det sant? Og det er det ikke rom til, sant, og det var jo det jeg ville skape, det rommet når jeg fikk de to timene. Men det er mange år siden, så (...), og det var liksom ikke.. det var en som sa, og hun var liksom en fagleder den gangen, «hvis det ikke er noe å ta opp, så trenger vi ikke møtes». Herregud. Hva er det slags holdning? (Ola).

Anerkjennelsen av verdien og nytten kan snu til en krenkelse dersom dette blir ignorert eller ikke møtt (Honneth, 2008). Ola sitt utsagn viser hvor frustrerende han opplevde at behovet for øving ikke ble anerkjent, og kan ses som fravær av noe han så som et behov i sin utøvelse av systemisk praksis. Dette kan også illustrere uklare forventninger på arbeidsplassen til hva systemisk praksis innebærer og til forventninger knyttet til praksisen. Noen av intervjupersonene opplever å få frihet til å være kreative og teste ut "nye" måter å praktisere systemisk; for eksempel gjennom familierapeutisk oppfølging av foreldre som er fratatt omsorgen (Sonja) eller ved å drive foreldregrupper (Ola).

Leder og kolleger på arbeidsplassen eller i avdelingen kan ses på som et system når de har interne regler og grenser som opprettholder systemet (autonomi), samtidig som de er et tilpasningsdyktig system (tilpasning) (Priest, 2021). I barnevernet vil det være klare rammer for arbeidet gjennom lovverk og mandat. Innen dette systemet vil det eksistere aksepterte måter å samhandle og jobbe på. I en kontekst hvor man ofte vil bli tillagt en ekspert-posisjon med en forventning om å «fikse» andres relasjoner og atferd, kan tilnærmingen i systemisk praksis bli utfordret. Kolleger som ikke har denne kompetansen, vet kanskje ikke alltid hva den systemiske tilnærmingen innebærer. Som det ble nevnt av noen intervjupersoner vil deres

egen tilnærming og informasjon om systemisk praksis til kolleger kunne være med å skape økt forståelse og anerkjennelse av systemisk praksis. Dette vil kunne kreve en tilpasning og endring i samhandlingen i systemet (arbeidsplassen). Familieterapeuten blir også nødt til å justere sin systemiske praksis til systemet den utføres i, og må anerkjenne overfor seg selv om dette er i tråd med egne faglige verdier og ståsted.

Noen av familieterapeutene er selv ambivalente til mulighetene for benyttelsen av systemisk praksis i sin arbeidskontekst, i større grad de som jobber i familien i kortere tidsforløp og/eller med akuttsaker. En av intervjupersonene uttrykte også en undring til om det er «lov» å trekke inn flere perspektiver i den systemiske praksisen, for eksempel kognitiv terapi eller det biologiske perspektiv. Slik jeg ser det, kan dette handle om hva de tenker «kvalifiserer» som systemisk praksis. Det kan også handle om hva familieterapeutene anser som nyttig tilnærming i ulike situasjoner, og deres anerkjennelse av systemisk praksis i konteksten de jobber i. Spesielt intervjupersonene som var ferdig utdannet familieterapeuter kort tid før intervjuet, virket å være i en prosess hvor de er usikre på hva som «egentlig» er anerkjent systemisk praksis. De reflekterer rundt det de har lært på studiet, og særlig rundt ikke-vitende posisjon som de opplever kan komme i konflikt med situasjonene hvor de er nødt til å ta en ekspert-rolle (som er diskutert i tidligere avsnitt). En tolkning av dette kan være at de undrer seg over om deres praksis ville vært anerkjent som systemisk ut fra det de har lært på studiet. Samtidig sier intervjupersonene at de alltid har med seg den systemiske tilnærmingen som en holdning i sitt arbeid. Informantene med lenger tid siden avsluttet studie virker ikke å ha samme ambivalens når det gjelder systemisk praksis. En måte å forstå dette på kan være at de har jobbet lenger med å balansere mellom de ulike posisjonene, og har i dette anerkjent at i sin systemiske praksis er de i en stilling hvor de noen ganger er nødt til å veksle mellom ulike posisjoner. Flere peker på at det også er nyttig å kunne dra nytte av generell kunnskap i den systemiske praksisen, og at posisjoneringen som inntas kan tilpasses brukerens behov (Harré & von Langenhove, 2010).

Anerkjennelse av at andre teorier og epistemologiske ståsteder som nyttige i arbeidskonteksten kan anses som viktig, også i en systemisk tilnærming. Som tidligere diskutert, ser det ut til at alle har en multi-epistemologisk tilnærming (Lorås & Sundelin, 2018), men flere definerer seg innenfor det sosialkonstruksjonistiske ståstedet. Syrstad er inne på dette i sin doktoravhandling, hvor hun skriver at hun er «blitt særlig bevisst på at systemisk praksis ikke må bli stående som «beste praksis» i oppfølgingen av foreldre» (Syrstad, 2020).

Når foreldre blir tildelt en ekspert-rolle i eget liv har studier vist at ikke alle er i stand til å innta denne rollen. Det kan være ulike grunner til dette, sorg eller skam kan gjøre at det blir vanskelig å uttrykke egne behov, eller at foreldrene ikke lenger stoler på egen dømmekraft (Syrstad, 2020). Å anerkjenne at man i utøvelsen av systemisk praksis ikke pålegger foreldre en ekspertrolle de ikke er i stand til å håndtere, vil det derfor være viktig å være bevisst på. Aaltio (2023) viser til at systemisk praksis ikke oppleves mer effektivt enn «normal praksis» for å forbedre utfallet hos barn og familier. Dette er et perspektiv som kan være viktig å ha med seg; en anerkjennelse av at det kan være behov for å jobbe ut fra ulike teorier (Aamodt, 2024) og ulike epistemologier i det komplekse relasjonelle arbeidet med familier.

Priest (2021) beskriver et familiesystem som er bygd opp av flere systemer, helt fra det genetiske til det sosiokulturelle. Med utgangspunkt i dette perspektivet, vil kunnskap om alle disse systemene være nødvendig i arbeidet med familier. En anerkjennelse av dette, og at ny forskning kan være relevant og noe man bør holde seg oppdatert på, kan være en naturlig følge av dette synet på familiesystemteori. I dette ligger også en anerkjennelse av at familiearbeid og systemisk praksis er svært komplekst, og at ulike individer og familier kan ha meget ulike behov. Når derfor flere uttrykker en skepsis til evidensbaserte metoder, og spesielt synet på at én metode som løsning for alle, vil jeg tenke at det kan omhandle anerkjennelsen av at ulike familier vil kreve ulike typer hjelp. Nettopp derfor vil relevant ny forskning og kunnskap om de ulike typer system i et familiesystem være viktig slik at den profesjonelle kan gi best mulig tilpasset hjelp til brukerne. Min tolkning av intervjupersonenes syn på dette, er at anerkjennelsen av kompleksiteten og ulikhetene mellom familiene eller brukerne, vil kreve ulike tilnærminger tilpasset brukerne. Anerkjennelsen av dette på arbeidsplassen vil derfor kunne være betydningsfull for familieterapeutenes systemiske praksis.

4.3.2 Å legge til rette for systemisk praksis

Å legge til rette for systemisk praksis betyr for flere av intervjupersonene at det tilrettelegges for muligheten til å bruke systemisk praksis i sitt relasjonelle arbeid, og at det er satt av tid til drøfting, veiledning og øving. For flere betyr det også å få mulighet til å holde seg oppdatert på systemisk praksis gjennom deltakelse på konferanser, fagdager og lignende. Samtidig sier de fleste at det er opp til dem selv hvordan de bruker den systemiske tilnærmingen innenfor de ressursene og rammene de har. Camilla sier i intervjuet at det kan det handle om at

systemisk tenking og praksis er relativt nytt i barnevernet. Allikevel sier de fleste at de opplever en vilje til tilrettelegging på jobb for å utvikle systemiske praksis på arbeidsplassen. Det beskrives at press på ressursene på jobb kan ha betydning for om det blir satt av tid til å drøfte med kollegaer eller om man kan jobbe to sammen i enkelte saker. Flere av intervjupersonene ytrer en bekymring for at begrensede ressurser kan føre til krav om økt effektivitet, som igjen kan gjøre at det blir presentert én evidensbasert modell som alle skal bruke, med utgangspunkt i modellen og ikke familiens behov. Flere av intervjupersonene sier også at de merker at de har flere svært komplekse saker etter barnevernsreformen. Det kan ha sammenheng med at de «lettere» sakene ikke lenger går til barnevernet, men til andre instanser. Dette oppleves som tungt over tid, særlig saker der det er høykonflikt mellom foreldrene.

Hvis det kommer sånne krav da om at du skal ha 20 familier på listen din liksom? Eller altså du skal jobbe med.... Det er noe med presset og med tempo (...) Vi har og en leder som på en måte anerkjenner at her: «Hva er gullet mitt? Det er min [familieterapeutens] tilstedeværelse.» Det å bruke det at jeg har en eller annen harmoni i meg selv. Altså jeg er ikke, har ikke... jeg er ikke utenfor toleransevinduet mitt når jeg går inn og skal på en måte hjelpe en annen familie. Men jeg har en ro og en tilstedeværelse, og da må jeg være utkvilt. (...) Jeg kan ikke bare fyke fra det ene til det andre liksom, så det som kan hindre meg i å klare å være hos den andre, enten det var veiledning eller det er familieterapi - Det å klare å ha den empatien, klare liksom å gå i den andres sko, liksom prøve å ta på de, det er at jeg ikke har for høyt press på meg. Og jeg (...) har en leder og, som av og til kan, som vet at vi er bare mennesker her. (Sonja).

Rammer og ledelse vil påvirke det psykososiale arbeidsmiljøet. Overbelastede hjelpere vil ofte miste empatien for brukerne (Mellingen & Lindemann, 2024, s 40). De økonomiske rammene settes av politikerne, men det er opp til virksomhetene hvordan de finner løsninger. Anerkjennelse av hva som kan forebygge utbrente og utslitte hjelpere, og tilrettelegging kan være en del av det forebyggende arbeidet. Mellingen & Lindemann trekker frem egenrefleksjon og selvrefleksivitet som et av de viktigste redskapene vi har for å motvirke belastninger og slitasje (2024, s. 49). Støtte fra kollega(er) er av betydning, men forutsetter en psykologisk trygghet i kollegagruppen. Da kan man våge å være åpen om sårbare tema. Kjennskap til egne tema vi har med oss og det å tørre å erkjenne sårbarhetene sine, er en

viktig del av å forebygge og motvirke slitasje (Mellingen & Lindemann, 2024, s. 49). Å jobbe relasjonelt, og å utøve systemisk praksis krever en tilstedeværelse, og en mulighet for å reflektere over hvordan egen kontekst (som stress og for-forståelse) påvirker hvordan man går inn i møter med andre.

En tilrettelegging for systemisk praksis vil blant annet kunne innebære etablering av et trygt psykososialt arbeidsmiljø med mulighet til å drøfte eller reflektere. Muligheten til å være to i noen samtaler trekkes frem av flere intervjupersoner som noe som både kan virke støttende og utviklende for systemisk praksis. Det innebærer da at begge har samme grunnlagsforståelsen og kan gi hverandre tilbakemeldinger og reflektere rundt samtalen i etterkant. Som det påpekes i sitatet, er familieterapeuten verktøyet i samtalen. Hvordan det er tilrettelagt for å forberede seg til systemisk tilnærming i samtaler vil være av betydning for å få mulighet til å «tune» seg inn på brukerne.

Og så er har vi og ukentlige, sånn, det ligner kanskje mer på sånn type saksgjennomgang da. Men ja, så har vi veiledning med [en familieterapeut] faktisk, hver sjette uke eller hva det er ja, så vi vi får jo på en måte det tilrettelagt. At vi skal ha en sånn praksis, så er ikke det nødvendigvis at man gjennomfører det allikevel tror jeg, og det krever jo en villighet til å være litt sårbar, og tørre å være litt sånn tilgjengelig for tilbakemelding da også på en måte (Klara).

Den systemiske praksisen vil uansett tilrettelegging være avhengig av familieterapeutenes egen innstilling til systemisk praksis. Ved å legge til rette for et jevnlig fokus på systemisk praksis på arbeidsplassen vil jeg påstå at bevisstheten rundt egen praksis og mulighetene med praksis vil bli tydeligere. For å bli god i noe må man øve, og man må kunne være kreativ. Systemisk familieterapi trenger en systemisk orientering for å opprettholde og vedlikeholde en klinisk praksis, påstår Billy Hardy (2021). Jeg tenker dette er overførbart til familieterapeuter som utøver systemisk praksis i barnevernet. Ved å utdanne familieterapeuter i systemisk praksis, vil det være naturlig å legge til rette for at praksisen blir opprettholdt. Som Harlene Anderson sier: «Læring og forståelse er aktive prosesser» (2021, s. 209).

5 Oppsummering

Mitt utgangspunkt for oppgaven var å utforske hva det innebærer for familieterapeuter å utøve systemisk praksis i sin arbeidskontekst. Intervjupersonene treffer familier i ulike livssituasjoner og med ulike utfordringer. Den systemiske praksisen foregår i en normativ kontekst. Resultatene viser at intervjupersonene opplever systemisk praksis som en holdning eller et overordnet rammeverk. Flere vektlegger at de ser situasjoner i et mer helhetlig perspektiv etter at de tok videreutdanningen i systemisk praksis. Den ikke-vitende posisjonen er et sentralt begrep for alle intervjupersonene. For noen kunne begrepet skape ambivalens, særlig når det gjelder mer akutte situasjoner hvor familieterapeuten må innta en ekspert-rolle. Intervjupersonene ser ut til å innta ulike posisjoner ut fra situasjonen. Å kunne veksle mellom en ekspert-posisjon og ikke-vitende posisjon finner de fleste hensiktsmessig, da brukerne noen ganger ønsker råd. I noen situasjoner blir familieterapeutene pålagt en ekspertposisjon, eksempelvis når de skal skrive en rapport eller vurdering om brukeren. Den systemiske praksisen ser ut til å bli benyttet sammen med og vekselvis med metoder og intervensjoner fra andre epistemologiske ståsted.

Som ansatt i barnevernet kommer ikke intervjupersonene unna maktaspektet i sin systemiske praksis. Noen opplever makt som en døråpner for kontakt, mens andre finner det utfordrende å kombinere med systemisk praksis. Felles for intervjupersonene er refleksjon rundt egen maktposisjon i møte med brukerne. Å etablere en god relasjon til brukeren var noe alle så på som viktig, og som utgangspunktet for videre samarbeid

Faglig fellesskap er et annet resultat i studien. Den systemiske praksisen foregår i et fellesskap med andre, og støtte, drøftinger/veiledning og øving på systemiske tilnærminger var noe flere ønsket eller hadde etablert på arbeidsplassen. Et faglig fellesskap utenfor arbeidsplassen kan gi nye perspektiver, tilhørighet og inspirasjon.

Det tredje resultatet er anerkjennelse av systemisk praksis som relevant og nyttig på arbeidsplassen. Dette gjør at familieterapeutene opplever sine bidrag verdsatt. Tilrettelegging for systemisk praksis med for eksempel veiledning og tid til faglig utvikling, kan oppleves som anerkjennende og som viktig for opprettholdelse av systemisk praksis.

I tolkningen av resultatene ble jeg opptatt av hvor mange posisjoner, tilnærminger og relasjonelle ferdigheter som skal balanseres og mestres. Systemisk praksis i en kontekst som barnevernet kan sies å være en balansekunst.

5.1 Mulige svakheter ved studien

En kvalitativ studie med datasettet fra fem intervjuer er ikke nok til å trekke linjer til å si noe generelt om problemstillingen. Den kan kun gi noen implikasjoner ut fra resultatene jeg har funnet. Dette er første gang jeg gjennomfører en slik kvalitativ studie og er derfor en uerfaren forsker. Studien er gjort fra et hermeneutisk ståsted, og mine punkteringer og analysen være et resultat av mine tolkninger.

5.2 Implikasjoner for praksis

Systemisk praksis ser i studien ut til å oppleves som en holdning eller et rammeverk rundt det relasjonelle arbeidet, og for flere en helt annen måte å se problemer og løsninger på. Samtidig impliserer resultatene at også systemisk praksis er en del av et større bilde. Å ha muligheten til å dra nytte av kunnskap innen ulike epistemologier og ikke binde seg til én enkelt retning eller metode, inkludert den systemiske, oppleves nyttig for intervjupersonene. Dette kan implisere at i praksis vil for eksempel det å legge til rette for faglig oppdatering og ny forskning, og å ikke binde seg opp til én enkelt metode være et nyttig perspektiv. For å utøve systemisk praksis kommer det frem at et faglig fellesskap med rom og tid til å ha fokus på den systemiske tilnærmingen oppleves verdifull. En implikasjon for praksis kan være å ha veiledninger med systemisk tilnærming. Videre ser det ut til at det kan være nyttig å legge opp til å gi informasjon til andre i samme tjeneste om systemisk praksis og hva det innebærer.

5.3 Implikasjoner for videre forskning

Et faglig fellesskap blir fremhevet som viktig for mange når det gjelder faglig utvikling og utøvelsen av systemisk praksis. Derfor tenker jeg det kan være interessant å se mer på hva et faglig fellesskap rundt systemisk tilnærming kan tilføre praksisen. Resultatene impliserer også at systemisk praksis kan by på andre utfordringer når man jobber med krisesituasjoner eller i akuttarbeid enn i oppfølgingsarbeid over tid, så det kunne vært interessant og forsket mer på erfaringer med systemisk praksis i akuttarbeid. Intervjupersonene jeg intervjuet jobber alle i fellesskap med flere familieterapeuter. Resultatene kunne kanskje sett annerledes ut dersom jeg hadde intervjuet familieterapeuter som er alene om denne utdannelsen på arbeidsplassen. Det kunne vært nyttig å forske på hvordan man som eneste med familieterapiutdanning på et arbeidssted opplever at man får brukt den systemiske tilnærmingen og holdt den ved like.

Videre kunne det vært interessant å forske på hvordan familier opplever nytten av systemisk praksis, og/eller sett på effekten av dette med sammenlignet med «vanlig» praksis. I studien har jeg ikke forsket på kontaktpersoner. Mange kontaktpersoner i barnevernet har videreutdanning i familieterapi, så deres perspektiv på systemisk praksis i sitt arbeide kunne vært interessant å vite mer om. Det kunne også vært spennende og forsket på hvordan ulik organisering av samme tjeneste i forskjellige kommuner kan påvirke den systemiske praksisen.

Litteraturliste

- Aaltio, E. (2023). Evaluating the effectiveness of the systemic practice model of children's social care – A pilot study on child- and family-level outcomes. *Children and Youth Services Review*, 144, 106732. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2022.106732>
- Aamodt, H. A. (2024). Relasjonelt arbeid i barneverntjenesten. I Lindemann, S. & Lorås, L. (Red.) *Håndbok i relasjonelt arbeid* (221-229). Fagbokforlaget.
- Andersen, T., Thomsen, H., & Bøgeskov, T. (2005). *Reflekterende prosesser: samtaler og samtaler om samtalerne*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Anderson, H. (2003). *Samtale, sprog og terapi. Et postmoderne perspektiv*. Hans Reitzels forlag.
- Anderson, H. (2019). *Innovations in the Reflecting Process. The Inspirations of Tom Andersen*. Routledge.
- Anderson, H. (2021, 2. utg.). Samarbeidende-dialogisk familierapi. I Lorås, L. og Ness, O. (Red.) *Håndbok i familierapi* (s. 199-212). Fagbokforlaget.
- Barnevernvakten i Kristiansand kommune (2024, 6. mars). *Om barnevernvakten*. Barne- og familiedepartementet. <https://www.barnevernvakten.no/ombarnevernvakten>
- Barnevernsloven (2021). Lov om barnevern (LOV-2021-06-18-97). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2021-06-18-97>
- Bateson, G. (1972) Steps to an ecology of mind. Ballantine, New York.
- Betzler, M., & Lösckke, J. (2021). Collegial relationships. *Ethical Theory and Moral Practice*, 24(1), 213-229.
- Bostock, L., Forrester, D., Patrizo, L., Godfrey, T., Zonouzi, M., Antonopoulou, V., Bird, H. & Tinarwo, M. (2017). Scaling and deepening the Reclaiming Social Work model. *Evaluation Report. Department for Education*.
- Braun, V. & Clarke, V. (2006) Using thematic analysis in psychology, *Qualitative Research in Psychology*, 3:2, 77-101. DOI: 10.1191/1478088706qp063oa
- Braun, V. & Clarke, V. (2022). *Thematic analysis, a practical guide*. Sage.

- Bufdir (2018). *Befolkningens holdninger til barnevernet*. Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.
https://bibliotek.bufdir.no/BUF/101/Befolkningenes_holdninger_til_barnevernet.pdf
- Burr, V. (2015). *Social constructionism*. Routledge.
- Christiansen, J. C. V. & Lorås, L. (2024). Hva er relasjonelt arbeid. Lindemann, S. & Lorås, L. (Red.) *Håndbok i relasjonelt arbeid* (s. 15-23). Fagbokforlaget.
- Cecchin, G., Lane, G., Ray, W. A., & Keeney, B. P. (1992). *Irreverence: A Strategy for Therapists' Survival* (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429476259>
- Dallos, R., & Draper, R. (2015). *Ebook: An introduction to family therapy: Systemic theory and practice*. McGraw-Hill Education (UK).
- Fjørtoft, K. (2009). Nancy Frasers kritikk av Axel Honneths anerkjennelsesteori. *Agora*, 27(4), 61–77. <https://doi.org/10.18261/ISSN1500-1571-2009-04-05>
- Flon, H. de, & Jensen, P. (2015). Hva var det godt for? - Familieterapiutdanningen ved Diakonhjemmet Høgskole er 25 år. Litt historie og en evaluering av utdanningen. *Fokus på familien*, 43(3), 176–193. <https://doi.org/10.18261/ISSN0807-7487-2015-03-02>
- Flynn, K. (2019). Social work reframed? The experiences of social workers applying systemic ideas in child protection. *Journal of Family Therapy*, 41(3), 465–485.
<https://doi.org/10.1111/1467-6427.12270>
- Foucault, M. (1999). *Diskursens orden*. Valdres Trykkeri.
- Frøyland, L. (2017). *Systemisk samtale: Psykososialt samarbeid med barn, ungdom og foreldre*. Bergen: Fagbokforlaget
- Gergen, K. J., & Gergen, Mary. (2005). *Social konstruktion : ind i samtalen*. Dansk Psykologisk Forlag.
- Gergen, K. J. (2015). *An invitation to social Construction*. (3.utg.). Sage Publications.
- Grønmo, S. (2020). *Samfunnsvitenskapelige metoder*. Fagbokforlaget. (3. opplag).
- Hardy, B. (2021). Veiledning av familieterapeuter. I Lorås, L. & Næss, O. (Red.) *Håndbok i familieterapi* (s. 49-58). Fagbokforlaget (2. utgave).

- Harré, R. & van Langenhove, Luk. (2010). Varieties of positioning. *People and Societies* (pp. 106–120). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203860885-16>
- Hedges, F. (2010). *Reflexivity in Therapeutic Practice*. London: RED GLOBE PRESS
- Hjemås, G., Beyrer, S., og Dyrhaug, T. (2020). *Kompetanse i barnevernet. Kartlegging 2020*. (SSB rapport, 2023/8). Statistisk sentralbyrå. <https://ssb.brage.unit.no/ssb-xmlui/bitstream/handle/11250/3077566/RAPP2023-08.pdf?sequence=1>
- Holmberg, Å. & Sundet, R. (2021). Ikke-vitende posisjon» i familieterapeutisk praksis - muligheter og utfordringer i dagens samfunn. *Fokus på familien*, 46(4), 265-284. <https://doi-org.galanga.hvl.no/10.18261/issn.0807-7487-2021-04-03>
- Honneth, A. (2008). *Kamp om anerkjennelse: om de sosiale konfliktenes moralske grammatikk*. Pax.
- Hundeide, K. (2005). ICDP Programmet—et relasjonsorientert og empatibasert program rettet imot barns omsorgsgivere. *Skolepsykologi*, 7, 9-25.
- Ingerslev, H. (2024). *Kommunens barnevern*. Gyldendal.
- Jensen, G. (2016). Brukermedvirkning og maktutøvelse – ungdom som medspiller og motspiller i barnevernet. *Tidsskriftet Norges Barnevern*. 93 (3-4), 304-320.
- Jensen, P. (2009). *Ansikt til ansikt*. Gyldendal.
- Jensen, P. og Ulleberg, I. (2017). *Mellom ordene: kommunikasjon i profesjonell praksis*. Gyldendal (5. utg.).
- Kassah, B. L. L., Kassah, A. K., & Dahl, E. A. (2015). Akuttarbeid ved barnevernvakten: Kollektive og individuelle mestringsstrategier. *Sosiologisk tidsskrift*, 23(4), 238–258. <https://doi.org/10.18261/ISSN1504-2928-2015-04-02>
- Kojan, B. H. & Storhaug, A. S. (2022). Innledning. Kojan, B. H. & Storhaug, A. S. (red.) *Barnevern og sosioøkonomisk ulikhet - sammenhenger, forståelser og ansvar*. (Rapportserie for sosialt arbeid, nr. 6). NTNU. <https://samforsk.no/uploads/files/Publikasjoner/Barnevern-og-sosiookonomisk-ulikhet.pdf>

- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2017). *Det kvalitative forskningsintervju*. (3. utg.). Gyldendal akademisk.
- Kvello, Ø. og Ness, O. (2022). *Evalueringen av utprøvingen av funksjonell familierapi (FFT) i familievernet*. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.
- Kvello, Ø. (2023). Kommunikasjon med barn. I Thuen, F. & Lorås, L. (red.). *Lærebok i kommunikasjon* (131-155). Cappelen Damm Akademisk.
- Langøien LJ, Johansen TB, Holte HH, Borge TC, Lien Nguyen, Denison E. (2022). *Effekten av og erfaringer med systemiske tilnærminger og tiltak i familievernet: et forskningskart*. Oslo: Folkehelseinstituttet. <https://fhi.brage.unit.no/fhi-xmlui/bitstream/handle/11250/3040166/Langoien-2022-Eff.pdf?sequence=1>
- Lave, J. (2003): Situeret læring. Lave, J. og Wenger, E. (red): *Situeret læring og andre tekster*. København: Hans Reitzels Forlag AS
- Ljones, E. H., Hollekim, R., & Christiansen, Øivin. (2019). Råd og veiledning som tiltak i barneverntjenesten: Utviklingsstøtte for barn eller standardisering av foreldreskap? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 96(3), 152–170. <https://doi.org/10.18261/ISSN.1891-1838-2019-03-03>
- Lock, A., & Strong, T. (2010). *Social Constructionism: Sources and Stirrings in Theory and Practice*. Cambridge: Cambridge University Press.
doi:10.1017/CBO9780511815454.010
- Lorås, L., Bertrando, P. & Næss, O. (2017). Researching Systemic Therapy History: In Search of a Definition. *Journal of Psychotherapy*, 28(2).
- Lorås, L. & Sundelin, J. (2018). The Multi-epistemological Systemic Therapist: A Qualitative Study. *Australian and New Zealand Journal of Family Therapy*, 39(4), 408-420.
<https://doi.org/10.1002/anzf.1335>
- Lorås, L., Christiansen, J. C. V., & Lindemann, S. (2023). Kommunikasjon i et systemperspektiv. Thuen, F. & Lorås, L. (red.) *Lærebok i kommunikasjon* (61-76). Cappelen Damm Akademisk.
- Malterud, K. (2013). *Kvalitative metoder i medisinsk forskning*. Universitetsforlaget. (3. utg.)

- Mellingen, S. & Lindemann, S. (2024). Sliten relasjonsarbeider. Lindemann, S. & Lorås, L. (red.) *Håndbok i relasjonelt arbeid* (39-51). Fagbokforlaget.
- Menneskerettsloven (1999). Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett, vedlegg 7. (LOV-1999-05-21-30). Lovdata. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1999-05-21-30>
- Mæhle, M. (2005). *Re-inventing the child in family therapy: an investigation of the relevance and applicability of theory and research in child development for family therapy involving children: Vol. nr 26/2005*. Unipub.
- Nickels, N., Kubicki, K., & Maestripieri, D. (2017). Sex differences in the effects of psychosocial stress on cooperative and prosocial behavior: evidence for ‘flight or fight’ in males and ‘tend and befriend’ in females. *Adaptive Human Behavior and Physiology*, 3, 171-183.
- Olkowska, A., Pacuka, A., Jevne, K. (2020). «Å gå i spagaten». Familieveilederes erfaringer og utfordringer i arbeid med foreldrekonflikter i barnevernstjenesten. *Fokus på familien*, 48(4), 272-297.
- Pote, H., Stratton, P., Cottrell, D., Shapiro, D & Boston, P. (2003). Systemic Family Therapy can be manualised: Research process and findings. *Journal of Family Therapy*. 25, 236-262.
- Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., Marvin, B. (2014). *The circle of security intervention*. The Guilford Press.
- Priest, J. B. (2021). *The science of family systems theory*. Routledge.
- Skilbred, D., & Havnen, K. (2017). Hvilke former for råd og veiledning trengs i barnevernet? *Tidsskriftet Norges barnevern*, 94(4), 238–253. <https://doi.org/10.18261/issn.1891-1838-2017-04-03>
- Sletten, M. S., & Bjørkquist, C. (2021). Professionals' tinkering with standardised tools: dynamics involving actors and tools in child welfare practices. *European Journal of Social Work*, 24(5), 749–760. <https://doi.org/10.1080/13691457.2020.1793114>
- Statistisk sentralbyrå. (2024, 09. mai). *Sosiale forhold og kriminalitet, barne-og-familievern, statistikk, barnevern. Statistikkbanktabellane for Utdanning – barnevern*. Statistisk

sentralbyrå. <https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/barne-og-familievern/statistikk/barnevern>

Syrstad, E. (2020). *Å forstå det uforståelige. Møtet mellom foreldre som er fratatt omsorgen for sine barn, familievern og barnevern*. [Doktorgradsavhandling, VID Specialized University]. VID: Open. <https://hdl.handle.net/11250/2727063>

Thagaard, T. (2015). *Systematikk og innlevelse : en innføring i kvalitative metoder* (4. utg.) Fagbokforlaget.

Thomassen, M. (2006). *Vitenskap, kunnskap og praksis*. Gyldendal.

Thoresen, L., Rugseth, G., & Bondevik, H. (2020). *Fenomenologi i helsefaglig forskning*. Universitetsforlaget.

Thuen, F. & Mellingen, S. (2023). Kommunikasjon med mennesker i krise. I Thuen, F. og Lorås, L. (red.), *Lærebok i kommunikasjon* (s. 185-205). Cappelen Damm Akademisk.

Tilbury, C., & Ramsay, S. (2018). A systematic scoping review of parental satisfaction with child protection services. *Evaluation and Program Planning*, 66, 141–146. <https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2017.10.010>

Tilden, T., Solem, M., Thuen, F., Lorås, L., Stokkebekk, J., Whittaker, K. (2022). Å ta empirien på alvor v.2.0. *Fokus på familien*, 50(4), 315–333. <https://doi-org.galanga.hvl.no/10.18261/fokus.50.4.5>

Torsteinsson, V. (2019). Familieterapiens historie. Lorås, L. & Ness, O. (red.). *Håndbok i familieterapi* (s. 25-39). Fagbokforlaget.

Uggerhøj, L. (2002). Menneskelighet i mødet mellom socialarbejder og klient: ideal eller realitet? Järvinen, M., Larsen, J. E., Mortensen, N. (red.). *Det magtfulde møde mellem system og klient*. Aarhus Universitetsforlag.

Valle, R., Bjørnsrud, H., & Lillejord, S. (2023). Skoleledernes plass i profesjonsfellesskapet – innenfor eller utenfor? *Norsk pedagogisk tidsskrift*, 107(4), 295–307. <https://doi.org/10.18261/npt.107.4.2>

VID vitenskapelige høyskole (2024, 6. mai). *Familieterapi og systemisk praksis-videreutdanning*. VID. <https://www.vid.no/studier/familieterapi-og-systemisk-praksis-videreutdanning/>

Von Bertalanffy, L. (1968). *General System Theory: Foundations, development, applications*. New York George Braziller

Weisæth, L. & Kjeserud, R. (2007). *Ledelse ved kriser – en praktisk veileder*. Gyldendal.

Østby, L., Gerwing, J., & Oterholm, I. (2023). Hvordan gir ansatte i barnevernet råd til foreldre?: En analyse av rådgivning i hjelpetiltaket «råd og veiledning». *Tidsskriftet Norges barnevern*, 100(4), 240–259. <https://doi.org/10.18261/tnb.100.4.4>

Vedlegg 1



[Meldeskjema](#) / [Hvordan opplever familierapeuter at de får benyttet systemisk praksis...](#) / Vurdering

Vurdering av behandling av personopplysninger

Referansenummer
316859

Vurderingstype
Standard

Dato
28.06.2023

Tittel

Hvordan opplever familierapeuter at de får benyttet systemisk praksis i relasjonelt arbeid?

Behandlingsansvarlig institusjon

Høgskulen på Vestlandet / Fakultet for helse- og sosialvitenskap / Institutt for velferd og deltaking

Prosjektansvarlig

Sari Kaarina Lindemann

Student

Vibeke Lunde Steinstø

Prosjektperiode

31.05.2023 - 31.08.2024

Kategorier personopplysninger

Alminnelige

Lovlig grunnlag

Samtykke (Personvernforordningen art. 6 nr. 1 bokstav a)

Behandlingen av personopplysningene er lovlig så fremt den gjennomføres som oppgitt i meldeskjemaet. Det lovlige grunnlaget gjelder til 31.08.2024.

[Meldeskjema](#)

Kommentar

OM VURDERINGEN

Sikt har en avtale med institusjonen du forsker eller studerer ved. Denne avtalen innebærer at vi skal gi deg råd slik at behandlingen av personopplysninger i prosjektet ditt er lovlig etter personvernregelverket. Vi har nå vurdert at du har lovlig grunnlag til å behandle personopplysningene.

FØLG DIN INSTITUSJONS RETNINGSLINJER

Det er institusjonen du er ansatt/student ved som avgjør hvordan du må lagre og sikre data i ditt prosjekt og hvilke databehandlere du kan bruke. Husk å bruke leverandører som din institusjon har avtale med (f.eks. ved skylagring, nettpørreskjema, videosamtale el.).

Personverntjenester legger til grunn at behandlingen oppfyller kravene i personvernforordningen om riktighet (art. 5.1 d), integritet og konfidensialitet (art. 5.1. f) og sikkerhet (art. 32).

MELD VESENTLIGE ENDRINGER

Dersom det skjer vesentlige endringer i behandlingen av personopplysninger, kan det være nødvendig å melde dette til oss ved å oppdatere meldeskjemaet. Se våre nettsider om hvilke endringer du må melde: <https://sikt.no/melde-endringer-i-meldeskjema>

OPPFØLGING AV PROSJEKTET

Vi vil følge opp ved planlagt avslutning for å avklare om behandlingen av personopplysningene er avsluttet.

Lykke til med prosjektet!

Vedlegg 2: Informasjonsskriv

Informert samtykke

Vil du delta i forskningsprosjektet

”Hvordan opplever familieterapeuter at de får benyttet systemisk praksis i relasjonelt arbeid”?

Dette er et spørsmål til deg om å delta i et forskningsprosjekt hvor formålet er å innhente kunnskap om familieterapeuters opplevelse av hvordan de får brukt sin kompetanse innen systemisk praksis. I dette skrivet gir vi deg informasjon om målene for prosjektet og hva deltakelse vil innebære for deg.

Formål

Målet er å få vite mer om hvordan systemisk praksis blir brukt i det relasjonelle arbeidet. Opplevelsen av blant annet rammene rundt arbeidet og føringer fra ledelsen og andre kan påvirke hvordan man får brukt kompetansen i sin jobb. Jeg ønsker å finne mer ut av dette for å ha noen meninger om hva som kan fremme og hemme utøvelsen av faget. Dette kan bidra til mer kunnskap om hva ansatte mener de trenger for å kunne bruke faget og kunnskapen på best mulig måte for mottakerne

Dette er en masteroppgave. Opplysningene skal ikke brukes til andre formål.

Hvem er ansvarlig for forskningsprosjektet?

Høgskulen på Vestlandet er behandlingsansvarlig og ansvarlig for personopplysningene som behandles i prosjektet.

Hvorfor får du spørsmål om å delta?

Du får denne forespørselen fordi du er utdannet innen familierapi og systemisk praksis, og du har erfaring med systemisk praksis i relasjonelt arbeid. I forskningsprosjektet er målet å intervju 4-6 familierapeuter. Utvalgsriterier for deltakere er familierapeuter som definerer at de jobber systemisk i relasjonelt arbeid. De har minimum videreutdanning i familierapi og systemisk praksis og er sosialfaglig utdannet før videreutdanningen.

Jeg har tatt kontakt med din leder/studiestedet du har studert ved, som har videreformidlet henvendelsen til deg.

Hva innebærer det for deg å delta?

- Jeg vil bruke kvalitativt intervju som metode, og ha et semi-strukturert intervju. Det vil si at jeg har noen veiledende spørsmål eller tema, men at det kan avvikes fra dette hvis det er relevant for problemstillingen.
- Intervjuet vil vare cirka 45 minutter.
- Ditt navn vil registreres. Dette vil ikke brukes i oppgaven.
- Opplysningene registreres med lydopptak og slettes når oppgaven er ferdig.

I masteroppgaven vil informasjon om navn, arbeidssted og informasjon som kan identifisere deg være anonymisert.

Det er frivillig å delta

Det er frivillig å delta i prosjektet. Hvis du velger å delta, kan du når som helst trekke samtykket tilbake uten å oppgi noen grunn. Alle dine personopplysninger vil da bli slettet. Det vil ikke ha noen negative konsekvenser for deg hvis du ikke vil delta eller senere velger å trekke deg.

Ditt personvern – hvordan vi oppbevarer og bruker dine opplysninger

Vi vil bare bruke opplysningene om deg til formålene vi har fortalt om i dette skrivet. Vi behandler opplysningene konfidensielt og i samsvar med personvernregelverket. Lydopptakene vil oppbevares på en kryptert minnepinne. Lydopptakene vil transkriberes av en profesjonell aktør som har underskrevet en databehandleravtale med Høgskulen på Vestlandet. Navnet og kontaktopplysningene vil jeg erstatte med en kode som lagres på egen navneliste adskilt fra øvrige data.

Ved behandlingsansvarlig institusjon vil student og prosjektansvarlig ha tilgang på opplysningene.

Opplysninger om deg som kan føre til at andre kan gjenkjenne deg vil endres. Dette vil blant annet innebære å endre ditt navn, alder og ikke nevne hvilket sted i landet arbeidsstedet ditt ligger.

Hva skjer med personopplysningene dine når forskningsprosjektet avsluttes?

Prosjektet vil etter planen avsluttes 31.08.24. Alle personopplysninger, også lydopptak, slettes ved prosjektslutt 31.08.24.

Hva gir oss rett til å behandle personopplysninger om deg?

Vi behandler opplysninger om deg basert på ditt samtykke.

På oppdrag fra Høgskulen på Vestlandet har Sikt – Kunnskapssektorens tjenesteleverandør vurdert at behandlingen av personopplysninger i dette prosjektet er i samsvar med personvernregelverket.

Dine rettigheter

Så lenge du kan identifiseres i datamaterialet, har du rett til:

- innsyn i hvilke opplysninger vi behandler om deg, og å få utlevert en kopi av opplysningene
- å få rettet opplysninger om deg som er feil eller misvisende
- å få slettet personopplysninger om deg
- å sende klage til Datatilsynet om behandlingen av dine personopplysninger

Hvis du har spørsmål til studien, eller ønsker å vite mer om eller benytte deg av dine rettigheter, ta kontakt med:

- Student: Vibeke Lunde Steinstø. Telefon 48282086. Mail: vibekesteinsto@gmail.com
 - Prosjektansvarlig Sari Kaarina Lindemann. Hun kan kontaktes på telefon 55587863 eller mail: Sari.Kaarina.Lindeman@hvl.no
 - Vårt personvernombud: Trine A. Larsen. Hun kan kontaktes på telefon 55 58 76 82 eller mail: trine.anikken.larsen@hvl.no

Hvis du har spørsmål knyttet til vurderingen som er gjort av personverntjenestene fra Sikt, kan du ta kontakt via:

- Epost: personverntjenester@sikt.no eller telefon: 73 98 40 40.

Med vennlig hilsen

Veileder
Angunn Mjøs

Student
Vibeke Lunde Steinstø

Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt og forstått informasjon om prosjektet ”*Hvordan opplever familieterapeuter at de får benyttet systemisk praksis i relasjonelt arbeid*”, og har fått anledning til å stille spørsmål. Jeg samtykker til:

- å delta i intervju

Jeg samtykker til at mine opplysninger behandles frem til prosjektet er avsluttet

(Signert av prosjektdeltaker, dato)

Vedlegg 3: Intervjuguide

Temaguide

Bakgrunnsinformasjon

- Hvor jobber du?
- Når fullførte du din videreutdanning i familierapi og systemisk praksis?
- (Noen temaer som ble viktig for deg på studiet)

1. Systemisk praksis – hva dette innebærer for den ansatte og hvordan det oppleves at dette blir tatt i bruk i praksis

- Hva innebærer systemisk praksis for deg?
- Hva tenker du om ikke-vitende posisjon?
- Hva tenker du om å gi råd?
- Hvilke elementer fra systemisk praksis finner du mest nyttig i ditt arbeid/gjør du ting annerledes på jobb etter at du tok familierapistudiet?
- Kan du si noe om systemisk praksis og anvendelsen i ulike kontekster/situasjoner?

2. Rammer eller mandat på arbeidsplassen og hvordan dette kan påvirke bruken av kompetansen fra utdanningen i familierapi og systemisk praksis

- Hvordan opplever du at rammer og mandat på arbeidsplassen påvirker din bruk av systemisk praksis i ditt relasjonelle arbeid?
- Hvordan opplever du at maktaspektet påvirker bruk av systemisk praksis?
- Hvordan jobbe i tråd med systemisk teori og praksis i en rolle hvor man kan forventes å være en ekspert? Og når det relasjonelle arbeidet ikke starter frivillig?
- Vil du si det er en plan for hvordan kompetansen på systemisk praksis kan brukes i på ditt arbeidssted?
 - Andre som har utdanning i familierapi?
- Måten dere jobber på som er preget av systemisk forståelse?

3. Opplevelse av hva som kan forsterke og/eller hindre bruken av denne kompetansen på arbeidsplassen

- Har du erfaring med hva som kan hindre bruk av systemisk praksis der du jobber?
- Hva opplever du fremmer bruken av systemisk praksis?
 - På arbeidsplassen
 - Utenfor arbeidsplassen
- Er det ting du har savnet i din jobb for å kunne benytte deg av denne kompetansen?
- Hva tenker du må til for at systemisk praksis kan brukes til det beste for mottakerne?

Hjelpespørsmål

- Kan du si noe mer om..?
- Fortell litt mer om..?
- Forstår jeg deg riktig når..?
- Hvordan opplevde du..?
- Kan du fortelle om en slik opplevelse?
- Kan du fortelle om en gang da....
- Har du et eksempel som kan forklare / vise dette? Avslutning
- kort oppsummering av det som har blitt sagt
- Vil du tilføye noe?
- Har du noen spørsmål?

Tusen takk for deltakelsen!

Vedlegg 4. Utdrag intervju

X: Intervjuer

I: Intervjuperson

X: Og så er det jo det der med å gi råd da som er en sånn ja, hva skal jeg si.. et tema, men hva? Hva tenker du om det? For jeg tenker i denne stillingen du har her så og det var jo litt jeg kom inn på. Det må være en ekspert og kanskje forventningene til den rollen du har da. Hva har du, noen erfaringer eller noen tanker rundt det eller?

I: Ja ja jeg. Igjennom og der med liksom å jobbe litt sånn forskjellig som jeg har sagt, og jeg tror at eller jeg vet at min veileder forstår hva jeg mener med det. Jeg har jo 3 barn selv, eller de er voksne, og de har hatt struktur og regler og sånne uten at det har vært så, men jeg liker ikke å jobbe med det. Jeg liker ikke å begynne å skrive opp. Skjønner du hva jeg mener? At sånn skal det være og sånn skal, så der er det noe som, men vi kan jobbe med det på en litt annen måte. Men igjen, så blir det litt sånn å prøve, sier ikke at det alltid går, å bringe inn hva personen som sitter der tenker jeg, for jeg er litt der at mye som går an, og at det er ikke alle som, skal vi si, for hvis det blir for.. eeh.. struktur, ja for at det da gjør vi sånn, og så skal de sette klokka sånn og så sånn, så er det noe i meg som blir litt sånn, for da tenker jeg at det er.. Det er ting vi kan jobbe med, men igjen å prøve å få med den andre og at de ikke de forventer at jeg skal ha en sånn første mening om at joda, men da, sant, og det det kan være en liten sånn utfordring her. For av og til så kan de jo og trenge det sant? Så jeg kan gi råd. Jeg liker best å veilede og få de til å tenke tankene litt sånn selv. Men, men det er klart at jeg gir råd og ja, men jeg trives ikke så veldig godt for jeg føler meg litt som lærer og da.. ooooooh.. litt der.. Men. Ja, så det er jo hele tiden balansen.

X:Ja.

I: Også det å å... på en måte vite at man - det er liksom ikke på helsestasjonen det her sant, så vi er jo. Jeg er jo veldig klar over makten jeg har. Så derfor så tenker jeg at den der starten med å prøve å gjøre folk trygg, men samtidig gi de informasjon sånn at de er fullstendig klar over hvem jeg er. Altså det er ikke noe plutselig skal komme, så så kommer du liksom midtveis og så jeg mener. Ja det.

X: Er at du er litt sånn på en måte transparent eller åpen.

I: Ja, jeg tror ikke kjempeviktig, ja. Klare å skape den tryggheten da. Ja. Det er jeg opptatt av.

X: Mm. Så du, jeg hører det. Du er veldig opptatt av det med relasjon, og det at det ligger egentlig til grunn da for arbeidet.

I: Ja.

X: Skal vi bare se litt her om den var noe annet jeg skulle fått med meg. Ja, kan gå over til litt sånn. Du har jo snakket litt om det da med rammer og mandat, men og litt hvordan det påvirker bruken din og den systemiske praksisen. Skal vi se, men er ja det var har jeg tenkt litt på det der. Men når man har en videreutdanning eller tar en videreutdanning på et arbeidssted om og om du har opplevd her at det er en sånn plan for hvordan dere skal bruke den videreutdanningen dere har i familierapi og systemisk praksis, er det noen slags strukturer her, eller er det litt opp til dere? Hvordan, hvis du skjønner jeg er ute etter?

I: Jaa.. Men hvis jeg tenker tilbake når jeg var ferdig med det, så... Nei, jeg vil ikke si at da kom det et skille og så nå skal du jobbe litt mer sånn eller. Og jeg tror det er det som gjør at jeg kjente at det var veldig behagelig plass å være fordi det var mange, så da blir det språket. Vi snakket litt om det og og samtidig så er det fint å få andres stemmer inn og, for det rører jo ved deg og gjør at du må tenke litt sant at det er ikke bare en ting som, men det at det var mange. Vi var veldig mange her en periode, og det hørte du igjen på veiledning, når vi hadde det. Vi hadde mye reflekterende team. Mye som ble hentet i fra system, altså sant. Språkssystemisk, altså ved oppgaver, så det var nok mye fokus på det. Men om det var mer litt tilfeldig fordi at mange hadde gått på det. Det tror jeg. Jeg tror at hvis jeg hadde vært alene og kom tilbake. Så tror jeg faktisk ikke at det har det vært liksom sånn at... at «nå skal du jobbe på en litt annen måte». Du må liksom ta litt ansvar for å bringe det inn selv. Ja, det tror jeg at jeg hadde måttet. Mens det ble enkelt. Ja.